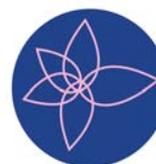

KANSANOPISTON TURVALLISUUSOPAS

Matti Waitinen
Brita Somerkoski

Suomen
Kansanopistoyhdistys
Finlands
Folkhögskolförening

KANSANOPISTON TURVALLISUUSOPAS

Turvallisuuskulttuurin kehittäminen

Suomen Kansanopistoyhdistys
inlands Folkhögskolförening

© 2021 Matti Waitinen, Brita Somerkoski
Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening ry
Ulkoasu ja piirrokset: Keijo Halttunen

Margaretha säätiö on tukenut tämän oppaan valmistumista

KANSANOPISTOJEN TURVALLISUUSOPAS

Turvallisuuskulttuurin kehittäminen

SISÄLLYS

1.	Esipuhe	4
2.	Turvallisuus käsitteenä	5
3.	Organisaatio ja turvallisuus	7
4.	Yksilö ja turvallisuus	11
5.	Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri – mitä se on?	13
6.	Henkilökunnan sitouttaminen turvallisuusasioihin ja turvallisuuden arvostus	17
7.	Henkilökunnan turvallisuustiedot ja -taidot	20
8.	Opiston turvallisuusjohtaminen	22
9.	Oppilaitosturvallisuuden keskeisiä osa-alueita ja sisältöjä	26
10.	Opiskelijoiden osallistaminen turvallisuustyöhön	27
11.	Asuntolaturvallisuus	29
12.	Tulipalojen ehkäisy	30
12.1	Ihminen palonehkäisijänä	30
12.2	Rakenteellinen paloturvallisuus	30
12.3	Paloturvallisuuslaitteistot	32
13.	Alkusammutus	34
14.	Poistumisturvallisuus	38
15.	Suojautuminen vaaratilanteissa	40
16.	Oppilaitoksen ensiapuvalmius	43
16.1	Loukkaantunut tai äkillisesti sairastunut tarvitsee aina apua	43
16.2	Hätätilanne! - Tunnista avun tarve	45
16.3	Hätäilmoitus	45
16.4	Käännä tajuton kylkiasentoon	46
16.5	Äkillinen sairauskohtaus	47
16.6	Tukehtuminen uhkaa	48
16.7	Tyrehtyä verenvuoto	49
16.8	Opettele elvytystaitoja	50
17.	Turvallisuuskävely – toiminnallinen turvallisuuskoulutus	52
18.	Työkaluja turvallisuustyöhön	53
	Materiaaleja oppilaitoksen turvallisuusviestintään ja -koulutukseen	54
	Liitteet	61

1. ESIPUHE

Turvallisuuden edistäminen kuuluu meille kaikille

Turvallisuuden edistäminen on meidän jokaisen työtä. Työ on jatkuvaa – sitä riittää eikä siinä tule koskaan valmiiksi. Silmien on oltava auki ja korvien kuulolla. Kansanopistotyössä tämä tarkoittaa työntekijöiden ja opiskelijoiden saumatonta yhteistyötä. Työntekijöillä tulee olla riittävät tiedot opiskelijoiden ja maksupalveluasiakkaiden turvallisuusopastukseen ja opiskelijoilla puolestaan sitoutuminen ohjeiden opiskeluun. Jokaisen pitää toimia turvallisuusohjeiden mukaisesti ja tehdä turvallisuushavaintoja kampuksella.

Kansanopistokampukset sijaitsevat usein luonnonkauniilla paikalla luoden ehkä jopa harhaanjohtavankin turvallisuuden tunteen. Sattua ja tapahtua voi kuitenkin mitä tahansa opistollakin. Erilaisiin häiriötilanteisiin on siis varauduttava.

Alkio-opistossa tällainen häiriötilanne oli esimerkiksi myrskyn aiheuttama laaja lähes kolmen vuorokauden kestävä sähkökatkos. Sähköt katkesivat lauantaina 20.11.2015 kesken meneillään olevan 100 asiakkaan perhekurssin. Asiakkaille toimitetut pattereilla toimivat lyhyt ja lamput tulivat tarpeeseen. Aggregaattia opistolla ei ollut, joten tarjolla olleiden kylmien ruokien lisäksi asiakkaiden kahvit ja lämpimät ruoat valmistettiin lähistöllä sijaitsevassa vanhainkodissa. ”Hienoa toimintaa. Arvostan kaikkien toimia kurssin jatkumisen mahdollistamiseksi vaikkei ollut sähköjä. Kiitos lyhdyistä ja kynttilöistä, ruuasta ja kahvista. Autotkin oli kolattu näkyviin”.

Sähkökatkos kesti maanantai-iltaan saakka, joten opiskeluvuikko aloitettiin erityistoimin. Ensimmäinen oli satanut maahan samana viikonloppuna ja

rakennukset kylmenneet, joten opetukset peruttiin tuolta päivältä kokonaan. Sääolosuhteiden muuttuessa ja voimakkaiden puuskatuulten ja myrskyjen lisääntyessä sähkön katkeaminen voi tulla eteen milloin vain. Menneen talven energiakriisin aikana tämäkin osaaminen on opistoissa lisääntynyt. Nyt jo toivottavasti tiedetään: Miten viestiketjut toimivat? Miten opetus toteutetaan? Miten ateriat valmistetaan? Mistä saadaan lämpöä asuville opiskelijoille?

Vuodenajasta riippuen sähkökatkoksesta syntynyt tilanne ja sitä seuraavat toimet ovat erilaisia. Nykyään sähköön ovat sidotut myös veden tulo ja tietoliikenneyhteydet. Opistoarjen toteuttaminen joka tapauksessa vaikeutuu.

Turvallisuus on tärkeä asia ja yhteinen asia. Siksi kannustankin sinua, hyvä lukija pysähtymään asian ääreen. Samalla voit miettiä ja kirjata ne aivan pienen pieneltäkin tuntuvat konkreettiset turvallisuutta lisäävät asiat. Toteuttaminen on sen jälkeen vain sitä konkreettista kansanopistotyötä.

Jyväskylässä 9.5.2023

Jaana Laitila
rehtori, KT
Alkio-opisto

2. TURVALLISUUS KÄSITTEENÄ

Oppilaitosten turvallisuusasioihin paneutuvaa tutkimusta ei maassamme ole juurikaan tehty. Koska turvallisuus-käsitettä käytetään eri tahojen toimesta ja eri konteksteissa usein pohtimatta tarkemmin käsitteen varsinaista merkitystä, tarvitaan asiaan liittyvien periaatteiden tuntemista. Kun ymmärrämme, mistä kulloinkin on puhe, voimme välttää myös turhia väärinkäsityksiä. Syvälinen keskustelu ja perustelut oppilaitoksissa tehdyille turvallisuusratkaisuille eivät ole mahdollisia, ellei ole olemassa kriteerejä rationaalisille perusteluille. Riittävän laajasti, monesta näkökulmasta ja riittävän syvältä määritelty turvallisuus-käsite helpottaa turvallisuudesta käydyn keskustelun ymmärtämistä ja keskusteluun osallistumista.

safety, security, corporate security

safety, security, corporate security

Turvallisuutta pidetään usein itsestään selvänä asiana ja siihen kiinnitetään yleensä huomiota vasta, kun se on tavalla tai toisella menetetty. Jokaisella meistä on oma käsityksemme turvallisuudesta. Mutta mitä turvallisuus tarkoittaa? Turvallisuuden peruskäsitteistö on jossain määrin jäsentymätön. Turvallisuudella tarkoitetaan usein joko objektiivista turvallisuutta (ulkoinen, toimintaympäristöön sekä yhteiskuntaan liittyvä turvallisuus) tai subjektiivista turvallisuutta (yksilön kokemus turvallisuus) sekä näiden kahden välistä suhdetta.

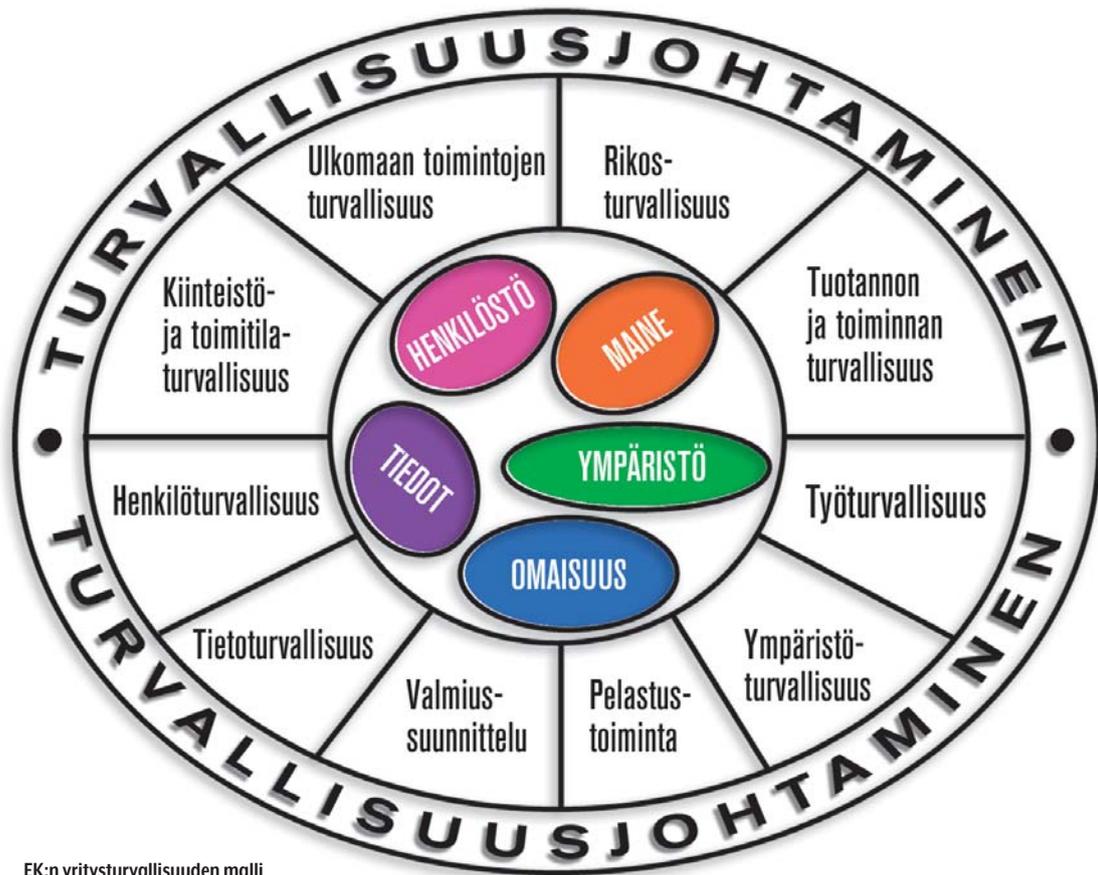
Turvallisuus-sanaa käytetään runsaasti niin mediassa kuin tavallisessa puheessa. Olipa sitten kysymyksessä japanilaisten ydinvoimaloiden toiminnan turvallisuus, maamme liikenneturvallisuus, palokuolematilastot tai kotimaisen ydinvoiman lisärakentaminen, näitä asioita käsitellään laajasti mediassa ja tämän kautta turvallisuus siirtyy kansalaisten keskusteluihin. Oman ongelmansa tuottaa myös käsitteistö, joka on osin vierasta eri aloilla toimiville hallinnon työntekijöille ja tieteenharjoittajillekin.

Ilmastonmuutokset, taloudelliset kriisit Euroopassa ja Yhdysvalloissa sekä alati muuttuva maailmanpoliittinen tilanne ovat muuttaneet ajatuksia myös turvallisuuden käsitteistöä. Turvallisuus ymmärretään nykyisin usein synonyymiksi tasapainolle, jolloin yhteiskuntien ja liittoutumien etujen mukaista on turvata tasapainon säilyminen.

Turvallisuuteen liittyvä kirjallisuus ja tutki-

mukset ovat suurelta osin englanninkielisiä. Englanninkielisessä maailmassa on kaksi erikantaista sanaa, *safe* ja *secure*, jotka ovat suomalaisessakin yritysturvallisuuskontekstissa paljon käytettyjä lainasanoja. Näiden kahden eri sanan käyttö kaikkin sivumerkityksineen ja lukuisine synonyymeineen tekee turvallisuuskeskustelusta ja sen ymmärtämisestä jossain määrin haastavaa. Esimerkiksi turvallisuusalan ammattilaiset viljelevät puheessa termejä ”securitypuolen turvallisuus” ja ”safetypuolen turvallisuus.” Suomessa organisaatioiden turvallisuuden tutkimusta ja käytännön toiminnan kenttää hämmäntää se, että suomen kielessä on vain yksi turvallisuus-sana, kun sitä englannin kielessä vastaa kaksi erisäältäistä termiä: *safety* ja *security*. Termiä *safety* on käytetty puhuttaessa onnettomuuksien ehkäisemisestä, ja se näyttää liittyvän tahattomasti aiheutettujen onnettomuuksien ja vammojen mahdollisuuteen. *Security*-termi taas liittyy tahallisuuteen ja suunnitelmallisuuteen, kuten terrorismiin tai rikollisuuteen. *Security*-termiä käytetään silloin, kun puhutaan turvallisuusyritysten toteuttamasta väkivallan tai rikosten torjunnasta, ja se liittyy myös yhteisöjen tai valtioiden turvallisuuteen.

Suomessa mm. Elinkeinoelämän keskusliitto on yhdistänyt sanojen merkitykset ottamalla yleiseen käyttöön käsitteen *yritysturvallisuus* (corporate security). Yritysturvallisuus on jaoteltu useaan eri osaan. Perusteet tähän jakoon on saatu Suomen lainsä-

EK:n yritysturvallisuuden malli

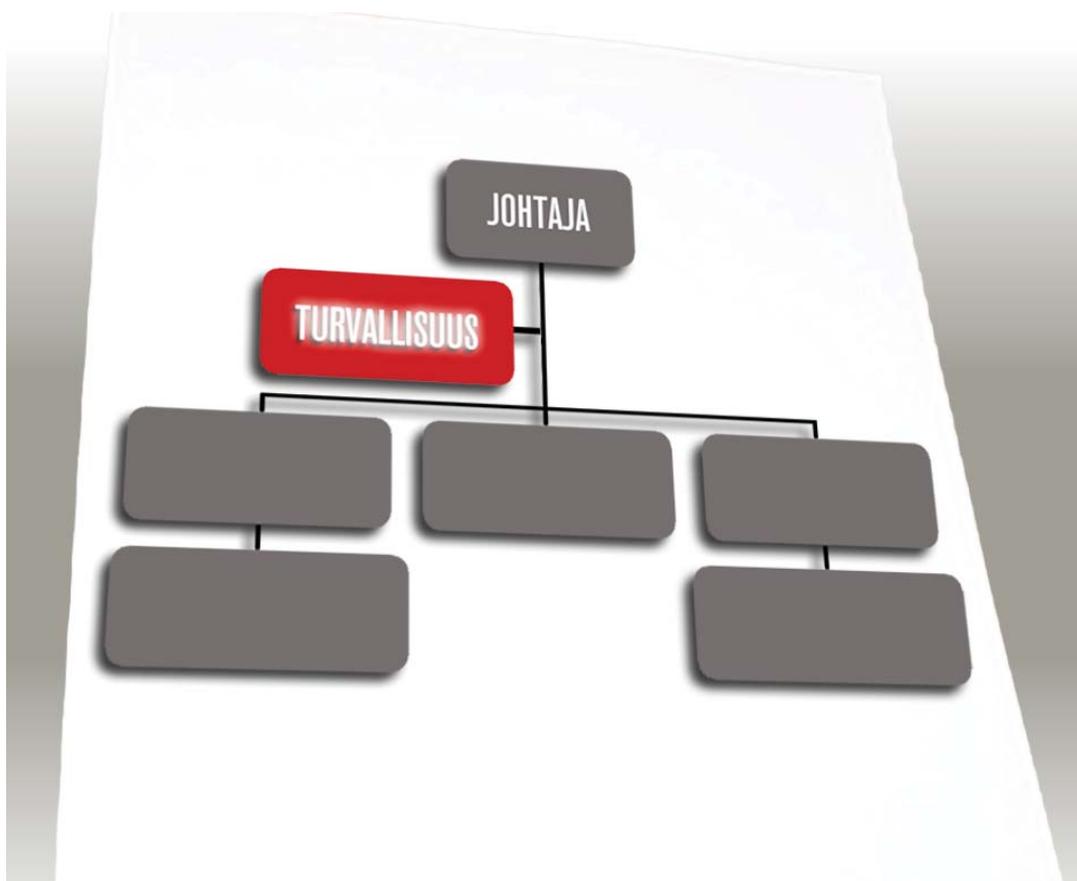
dännöstä, joka asettaa erilaisia turvallisuuden hoitoon liittyviä velvoitteita yrityksille ja yhteisöille.

Yleisesti suomen kielen turvallisuus käsittää kaikki turvallisuuden osa-alueet, mikä osaltaan vaikeuttaa keskustelua ja lisää samalla tulkinnanvaraisuutta. Oppilaitoksen arjessa ja puhekielessä ei useinkaan ole aikaa käsitteen tarkkaan määrittelyyn. Se, mitä kukin turvallisuudella puheessaan tarkoittaa, ei välttämättä ole oppilaitosyhteisön yhteinen ja jaettu käsitys asiasta. Tässä oppaassa turvallisuus ilmenee pääosin fyysisen oppimisympäristön turvallisuuteen liittyvinä tekijöinä sivuten kuitenkin

joiltain osin sosiaalista ja psyykkistä oppimisympäristöä. Turvallisuus nähdään samalla asiantilana, jossa ympäristöstä on huolehdittu siten, että henkilökunta, opiskelijat ja koululaiset voivat kaikissa tilanteissa tehdä työtään oppilaitoksessa häiriöttä. Uhkia ja vaaroja torjutaan ennakolta omatoimisesti huolehtimalla hyvästä yleisestä siisteydestä ja järjestyksestä. Tarvittaessa realisoituvaa uhkaa tai vaara voidaan hallita oikealla toiminnalla esimerkiksi sammuttamalla, poistumalla tai suojautumalla. Lisäksi on huomattava, että turvallisuuskuva ja riskit eivät ole staattisia vaan dynaamisia.

3. ORGANISAATIO JA TURVALLISUUS

Monet Oppilaitoksen haasteista ja ongelmista ovat varsin kompleksisia. Hyvä esimerkki tästä on maassamme viime vuosina käyty keskustelu oppilaitosten turvallisuuden kehittämisestä. Suurin osa oppilaitoksista laatii itse opetussuunnitelmansa ja voi myös sen kautta päättää Oppilaitoksensa profiloitumisesta tai painotuksista. Näiden päätösten tekeminen edellyttää opettajilta entistä läheisempää yhteistyötä. Sellaiset koulut, joissa yhteistyö sujuu ja koulu yhteisön kehittäminen on yhteinen pyrkimys, näyttävät yleisesti menestyvän paremmin kuin ne, joissa eristyneisyys on tyypillistä. Turvallisuus siis kehittyy avoimesti jaettaessa, ja voidaan sanoa, että yrityksen ja erehdyksen kautta oppiminen ei ole toivottavaa - se voi olla jopa vaarallista.

Turvallisuuden paikka organisaatiossa

Organisaation rakenne, sisäinen integraatio, henkilöstön kokemukset sekä kulttuuriset käsitteet voivat joko tukea kouluorganisaation turvallisuutta, tuottavuutta ja työntekijöiden hyvinvointia tai ne voivat vaikuttaa kielteisesti näihin asioihin.

Organisaation toiminta on perustehtävän toteuttamista. Joissain tapauksissa henkilöstö havaitsee toiminnan edellyttämät vaatimukset, mutta toimintakulttuuri ei mahdollista niiden toteuttamista. Toisaalta on mahdollista, että vaatimuksia ei välttä-

mättä edes havaita, vaan toiminnan painopisteitä ohjataan kokonaan jonnekin muualle.

Organisaatiokontekstissa turvallisuus on toimintaa, jolla ylläpidetään organisaation julkisuuskuva ja häiriötön kyky toimia. Se on osa organisaation jokapäiväistä perustehtävää, jolla tuetaan organisaation liiketoiminnallisia tai yhteiskunnan asettamia tavoitteita. Turvallisuustoiminnalla lisätään tuotteiden ja palveluiden kysyntää sekä optimoidaan vahinkojen ja niitä estävien keinojen kus-

tannukset. Tämä tarkoittaa sitä, että turvallisuuden aiheuttamat kustannukset pidetään hyväksyttävällä tasolla. Organisaation turvallisuus on myös toimintaa, jolla pyritään edistämään hyvinvointia ja ympäristön tilassa tapahtuvia myönteisiä muutoksia.

Organisaatiossa pyritään turvaamaan toiminnan ja tavoitteiden kannalta tärkeät arvot suojaamalla organisaation tiedot, henkilöstö ja materiaali niitä uhkaavilta tekijöiltä, kuten vahingoilta, onnettomuuksilta ja muilta vaaratekijöiltä. Suojattaviin arvoihin kuuluvat myös organisaation maine, ympäristö sekä organisaation toiminta kokonaisuudessaan. Arvot pyritään suojaamaan ehkäisemällä tai estämällä uhkien syntymistä: tunnistetaan ja arvioidaan riskit ja vähennetään riskiä luomalla organisaatioon turvalliset menettelytavat, ylläpitämällä niitä ja valvomalla niiden noudattamista.

Turvallisuus toimintana tarkoittaa myös organisaation kykyä ylläpitää valmiutta vaaratilanteiden hallintaan sekä kykyä havaita syntyvät vaaratilanteet ja hallita organisaation tehtävän täyttämistä vaarantavat uhkat mahdollisimman vähäisin vahingoittain. Tällaisesta tosiasiallisesta uhkaamattomuuden tilasta on käytetty nimitystä objektiivinen turvallisuustaso.

Suurin osa turvallisuustoimista tapahtuu organisaatiotasolla. Yksilöt tarvitsevat turvallisuutta, mutta heillä ei ole aina riittäviä resursseja kaiken kattavan turvallisuuden järjestämiseksi. Organisaation toimintaympäristössä varsin perinteinen tapa on määritellä turvallisuutta käänteisesti tapaturmien ja riskien kautta. Yleisesti ajatellaan, että tilanne on turvallinen, jos riski on hyväksyttävä ja ihmiset kokevat olonsa turvalliseksi. Toisaalta ihmisten turvalliseksi kokemaa tilannetta ei välttämättä ole ympäristön turvallisuuden kannalta ihanteellisin. Turvallisuuden osa-alueiden riskit on hallittava niin, että saavutetaan hyväksyttävä taso. Hyväksyttävä taso taas määräytyy sidosryhmien kautta: vaatimuksia asettavat muun muassa viranomaiset, ylläpitäjät, oppilaiden huoltajat ja ympäristön asukkaat. Turvallisuuden tulisi olla osana organisaation jokaisen tuotteen tai palvelun profilia. Turvallisuus liittyy usein organisaation julkisuuskuvaan, mutta sen tulisi olla myös yksi organisaation keskeisistä eettisistä periaatteista ja arvoista.

Asiakkaan turvallisuuden ottaminen huomioon

saattaa lisätä kaupallisten tuotteiden ja palveluiden kysyntää. Toisaalta turvallisuuden ylläpitäminen edellyttää yritykseltä tai organisaatiolta resursseja. Jos turvallisuus on yrityksen toiminnan keskeinen arvo, turvallisuuteen kohdennettuja resursseja pidetään välttämättöminä ja tärkeinä. Turvallisuus on laajemmin ajateltuna vahinkojen ja niitä estävien keinojen välistä optimointia.

Tosin arjen päätöksiä tehtäessä on vaikea arvioida omaisuuden, ympäristön tai ihmisten vahingoittumattomuuden todellista arvoa.

Turvallisuuteen on yhdistetty myös pyrkimykset ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi ja ympäristön tilassa tapahtuvien myönteisten muutosten aikaansaamiseksi. Laajasti ajatellen turvallisuus ominaisuutena liitetään tekniikkaan ja fyysiseen työympäristöön, ihmisten toimintaan ja näkyvään käyttäytymiseen sekä henkiseen kokemiseen tai tiedostamiseen.

Turvallisuus-käsitteen toiminnallisia lähtökohtia voidaan määritellä näistä näkökulmista:

- 1) Organisaation pyrkimykset estää onnettomuudet tai suojella vaaroilta teknisin ratkaisuin tai työntekijän toimintaa koskevilla säännöillä.
- 2) Organisaation pyrkimykset ehkäistä onnettomuudet tunnistamalla ja poistamalla vaaroja ennalta ja vaikuttamalla ihmisten ja organisaation tietoihin, taitoihin ja toimintatapoihin
- 3) Organisaation pyrkimykset edistää hyvinvointia ja ympäristön tilassa tapahtuvia myönteisiä muutoksia päämäärätietoisella, tavoitteellisella, pitkäjänteisellä johtamisella ja ohjelmallisella kehittämistyöllä.

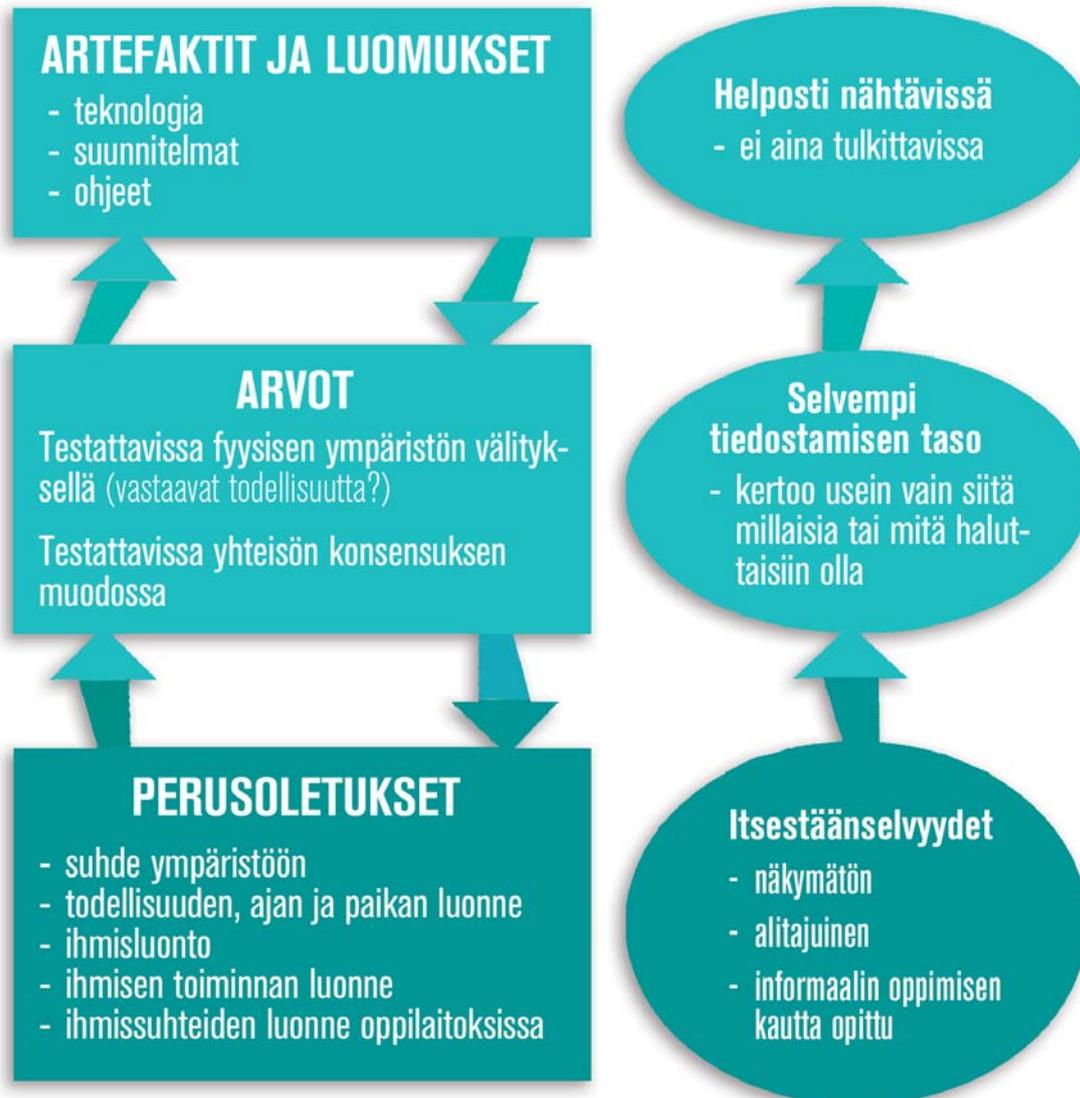
Yleisesti ehkä tunnetuin organisaatiokulttuurin teoria on amerikkalaisen psykologin Edgar Scheinin teoria organisaatiokulttuurista henkilöstön jakamina ja yhdessä oppimina osittain tiedostamattomina oletuksina. Scheinin mukaan organisaatiokulttuurin käsite on erityisen merkityksellinen pyrkiessämme ymmärtämään ihmisyhteisöissä tapahtuvia selittämättömiä ja näennäisen järjettömiäkin asioita.

Scheinin mukaan organisaatiokulttuuri on ilmiö, joka ympäröi meitä kaikkina aikoina ja joka kuitenkin edellyttää, että toimintaorganisaatiossa kunnioitetaan yksilöiden keskeisiä vuorovaikutussuhteita.

Organisaatiokulttuurissa erotetaan Scheininin mukaan kolme tasoa: syvä taso, keskitaso ja pintataso. Organisaatiokulttuuriteoriassa näitä kulttuurin syvyytstasoa edustavat perusoletukset, julkilausutut uskomukset ja arvot sekä artefaktit.

Syvä taso eli perusoletukset ovat kulttuurin ydin ja arvojen sekä toiminnan varsinainen lähde. Perusoletukset ovat usein tiedostamattomia eikä niitä voida suoraan havainnoida esimerkiksi näkyvän käyttäytymisen perusteella. Perusoletuksia pidetään niin itsestään selvinä, että kulttuurissa itse elävät eivät välttämättä edes tiedosta niiden olemassaoloa. Suomalaisissa oppilaitoksissa tällainen varsin yleinen perusoletus on aina viime vuosiin saakka ollut, että koulussa on turvallista työskennellä ja Oppilaitoksen fyysinen turvallisuus on kunnossa.

Kulttuurin keskimmaisella tasolla ovat julkilausutut uskomukset ja arvot. Arvoista monet ovat tietoisia ja selkeästi ilmaistuja ja niillä onkin usein moraalinen ja normeja luova tehtävä. Ne ovat perusoletuksia helpommin havaittavissa. Ne voivat tarkoittaa esimerkiksi organisaation toimintastrategioita, normeja ja filosofioita. Nämä toimintastrategiat, normit ja filosofiat kuvaavat myös usein sitä, millainen organisaatio haluaisi olla, mikä voi erota paljonkin organisaation reaalitilanteesta. Usein oppilaitosten arvoissa ja toiminta-ajatuksessa näkyvä ajatus turvallisesta oppimisympäristöstä kuuluu josain määrin tähän ajattelumalliin. Perusoletusten

Scheinin kolmitasoinen organisaatiokulttuurin malli

kanssa ristiriidassa olevat arvot jäävät usein hierarkian keskimmaiselle tasolle siten, että ne heijastuvat kyllä erilaisiin asiakirjoihin, kuten toiminta- ja pelastussuunnitelmiin, mutta käytännössä toiminta voi olla hyvinkin näiden arvojen vastaista.

Haluttaessa ymmärtää organisaatioiden käyttäytymistä on otettava huomioon, että ihminen ei aina käyttäydy rationaalisesti. Yksilö ei välttämättä itsekään tiedosta tekojensa perimmäisiä motiiveja. Ihmisluonto on mutkikas ja muuntautumiskykyinen. Jälkikäteen kysyttäessä ihminen pyrkii rationalisoimaan aiempia tekojaan keksimällä niihin perusteltavissa olevan syyn. On myös muistettava erottaa käyttäytyminen ja puhe. Yksilö voi puhua ja käyttäytyä täysin ristiriitaisesti itse sitä tiedostamatta. Tämän toimintatavan voi yleistää myös organisaatiotasolle. Näin ollen ei ole lainkaan ihmeellistä, että jokin oppilaitos katsoo olevansa turvallinen ja arvostavansa turvallisuutta kovasti, mutta organisaatio ja sen jäsenet näkevät vastuun turvallisuustyöstä kuuluvan jollekin ulkopuoliselle taholle tai yksinomaan rehtorille. Joskus ulkopuolisen tarkastelijan on helppo havaita nämä puheen ja käyttäytymisen väliset erot. Organisaation sisältä vastaava

tarkastelu ja erojen havaitseminen voi olla hyvinkin vaikeaa.

Scheinin mukaan johtajuus ja organisaation toimintakulttuuri ovat toisistaan erottamattomat, saman asian kaksi eri puolta. Suomalaisissa oppilaitoksissa organisaatiokulttuurin ymmärtäminen on olennainen osa oppilaitoksen johtamista, parantamista ja kehittämistä. Oppilaitoksen organisaatiokulttuurin muotoutumiseen vaikuttavat oppilaitoksen historia ja perinteet sekä organisaatiossa toimivat ihmiset. Myös Oppilaitoksen ulkopuolelta tulevat haasteet ja vaateet muokkaavat oppilaitoksia. Turvallisuudesta käyty julkinen keskustelu on eräs merkittävä yhteiskunnan taholta tuleva haaste, johon Oppilaitoksen on vastattava. Scheinin määritelmän mukaan organisaatiokulttuuri on käytännössä opittu ilmiö. Se on toimivaksi osoittautunut suhtautumisen, ajattelun ja tuntemisen tapa, jonka organisaatio tai ryhmä jakaa. Kulttuuri vaikuttaa näin ollen siihen, miten organisaation jäsenet ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, mitä tietoa ja asioita he pitävät tärkeänä ja miten he hahmottavat organisaation tavoitteet sekä keinot, joilla tavoitteisiin pyritään pääsemään.

4. YKSILÖ JA TURVALLISUUS

Yksilön näkökulmasta turvallisuus on aina subjektiivista - itse koettua. Yksittäinen huoltaja kokee lapsensa Oppilaitoksen ja Oppilaitoksenkäynnin turvallisuuden itsestään selvänä perusoikeutena. Samoin ajattelevat myös kaikki opiskelijat. Käsitys turvallisuudesta perustuu sekä tosiasioihin, tuntemuksiin että tunteisiin. Maslowin tarvehierarkiassa turvallisuudella on perustavaa laatua oleva asema ihmisen muihin tarpeisiin nähden.

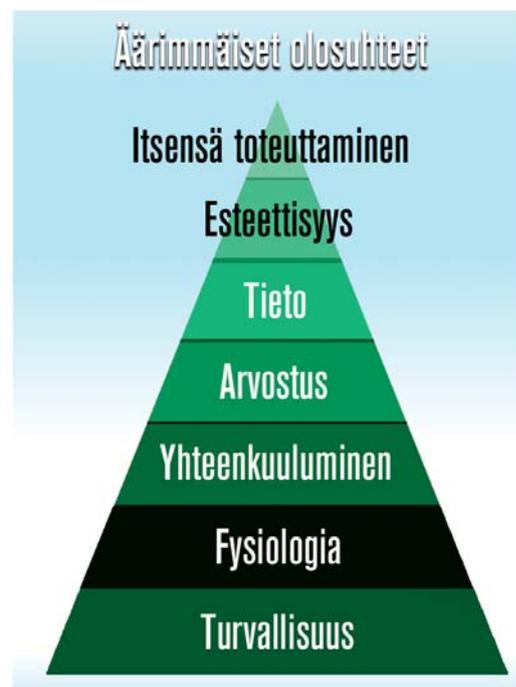
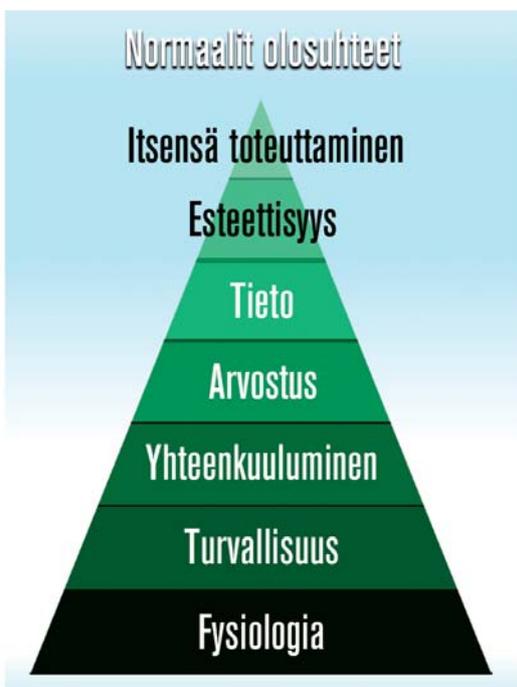
Maslowin tarvehierarkiassa on heti fysiologisten tarpeiden jälkeen ihmisen tarve turvallisuudelle. Maslow katsoo turvallisuuden koostuvan fyysisestä turvallisuudesta, tasapainosta, riippumattomuudesta ja suojasta tai suojelusta sekä pelosta, ahdistuksesta tai kaaoksesta vapautumisesta. Lisäksi turvallisuuden tarpeeseen liittyy elämän rakenteen, järjestyksen ja rajojen tarve sekä suojan voimakkuus.

Maslowin mukaan ihmisen fysiologiset tarpeet ja turvallisuuden tarve voivat tietyissä tilanteissa vaihtaa hierarkiassa paikkaa. Näin saattaa käydä, jos ihminen joutuu olemaan äärimmäisen vaikeissa olosuhteissa riittävän pitkän aikaa. Tällöin nälän ja muiden fysiologisten tarpeiden tyydyttäminen siirtyy vasta toiseksi turvallisuuden tarpeen tyydyttämisen, esimerkiksi suojan etsimisen, jälkeen.

Yksilöön liittyvästä turvallisuudesta käytetään usein käsitettä perusturvallisuus. Se saadaan tai sii-

tä jätetään paitsi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Turvallisuus voidaan ymmärtää tilaksi, jossa omaa fyysistä hyvinvointia välittömästi uhkaavat tekijät puuttuvat. Turvattomuus on eräänlainen reisiduaalikokemus eli kokemus, josta halutaan päästä välittömästi eroon. Turvattomuudesta voidaan puhua myös hyvinvoinnin vajeena, kun käsitellään yksityisyyttä, syrjäytymistä, stressiä, opittua avuttomuutta, ahdistuneisuutta ja vaikeutta tehdä päätöksiä. Turvallisuus on subjektiivinen kokemus, jossa omat kyvyt ja keinot hallita maailmaa peilautuvat ulkoisia haasteita vasten. Tässä yhteydessä on syytä erottaa objektiivinen ja subjektiivinen turvallisuus ja turvattomuus.

Objektiivinen turvallisuus merkitsee tosiasiallista uhkamattomuutta tai sitä, että yksilöllä tai organisaatiolla on riittävät keinot uhkan torjumiseen. Subjektiivinen turvallisuus taas on yksilön tai yhteisön kokemaa turvallisuutta, joka on perusteltua

Maslowin tarvehierarkian malli

vain silloin, kun se vastaa todellista tilannetta.

Harhaisesta ja väärästä turvallisuudesta on kyse silloin, kun uhkaa ei tunneta tai luotetaan perusteettomasti turvajärjestelyihin. Väärästä turvallisuudesta taas on kyse silloin, kun nähdään olemattomia uhkatekijöitä tai ei luoteta riittäviinkään turvatoimiin. Turvattomuutta tunnetaan nykyisessä hyvinvointi-Suomessakin yleisesti ja kaikilla elämän alueilla. Turvattomuuden tunteen julkinen ilmaiseminen ei vain ole yhtä suosittua kuin vahvuuden ja kyvykkyyden osittaminen. Näiden ominaisuuksien

kautta voidaan saavuttaa yleisesti arvostusta ja hyväksyntää.

Turvattomuus voi siis olla seurausta sekä riittämättömiksi havaituista omista kyvyistä että ulkomaailman ylivoimaisiksi koetuista paineista. Turvattomuuden kokemus perustuu yksilön tulkintaan itsestä suhteessa maailmaan ja maailmasta. Yleisesti turvattomuuden kokemuksesta halutaan päästä välittömästi eroon, mutta kaikissa oloissa sitä ei pystytä torjumaan, vaikka kollektiivisesti kuin yksityisestikin tehtäisiin kaikki voitava.

5. OPPILAITOKSEN TURVALLISUUSKULTTUURI – MITÄ SE ON?

Turvallisuuskulttuuri on käsitteenä ja ilmiönä on läheisessä yhteydessä aiemmin tässä oppaassa käsiteltyihin turvallisuuden ja turvattomuuden käsitteisiin. Turvallisuus kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä viittaa inhimilliseen elämän- ja maailmankatsomukseen, jäsentyneeseen uskomus- ja arvomaailmaan, henkilökohtaisiin käsityksiin turvallisuudesta, minän vahvuuteen sekä identiteetin muodostumiseen. Erilaisilla sosiaalisilla verkostoilla, kuten perhe-, työ- ja harrastusyhteisöillä, on keskeinen vaikutus kokemuksiin ja käsityksiin turvallisuudesta.

Laajan määritelmän mukaan kulttuuri on kaikkea sitä, mitä ihminen tekee tai tuottaa. Turvallisuuskulttuuri puolestaan ei tarkoita vain turvallisuuteen liittyviä arvoja. Kulttuuri on jotain huomattavasti syvempää; se on toisaalta opittua, mutta toisaalta siinä vaikuttavat samat lainalaisuudet kuin ihmisyyksilöissä. Kulttuuri itsessään on näkymätön, vain sen ilmentymät ovat näkyviä. Yleisesti tutkimuksellisenä ongelmana onkin nähtävä se, miten tutkia näkymätöntä. Kaikki kulttuurin tutkimusyritykset ovat olleet pääosin tulkintoja, joissa saatujen havaintojen avulla on yritetty päästä selittämään ilmiöitä.

Yksinkertaisimmillaan turvallisuuskulttuuri on määritelty tavaksi toimia turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Turvallisuuskulttuuri muotoutuu sekä työntekijöiden (yksilöt) että työyhteisön (organisaatio) sitoutuneesta asenteesta turvallisuutta kohtaan. Yhteistä sitoutumista ja yhteisesti jaettuja arvoja korostettaessa määritelmään on lisätty tapa nähdä asiat ja asennoituminen.

Turvallisuuskulttuuri voidaan nähdä myös organisaatiokulttuurin alakulttuurina, joka pitää sisällään yksilöt, työn ja organisaation kaikki ne tekijät, jotka vaikuttavat työn terveellisyyteen ja turvallisuuteen. Yhteisössä turvallisuuskulttuurin muotoutumiseen vaikuttavat yleisesti hyväksytyt käyttäytymistavat, yhteisön jaetut asenteet, arvot ja uskomukset sekä työntekijöiden toimintatavat ja kulttuuriset erot.

Turvallisuuskulttuurin määritelmille on yhteistä, että niissä korostetaan yksilöiden sekä ryhmien ja organisaation asenteita, käsityksiä ja käyttäytymistä. Turvallisuuskulttuurikeskustelusta ja turvallisuuskulttuurin arvioinnista on hyötyä organisaatioissa, joissa turvallisuuskeskustelulle ei ole pitkiä perinteitä tai jossa se on uutta.

Esimerkiksi oppilaitoksissa turvallisuusajattelu on vielä niin uutta, että siihen liittyvät näkökohdat eivät välttämättä nouse suoraan esiin pelkän organisaatiokulttuurin tarkastelun kautta. Turvallisuuskulttuuri-käsite oppilaitosympäristössä ikään kuin pakottaa organisaatioiden jäsenet tarkastelemaan kulttuuriaan turvallisuuden näkökulmasta ja tarjoaa tähän tarkasteluun tarvittavia käsitteitä ja työvälineitä.

Yhteisöllisesti tarkasteltuna turvallisuuskulttuuri liittyy läheisesti ammattikulttuurin käsitteeseen ja sen voidaan katsoa olevan keskeinen osa laajempia organisaatio- ja ammattikulttuurivälitteisiä rakenteita. Ammattikulttuurin keskeinen sisältö on ideologioissa, joilla tarkoitetaan ammattiryhmän näkemyksiä ja käsityksiä siitä, mihin työssä tulee sitoutua, mikä on sallittua ja mikä väärää toimintaa. Yleisesti ammattikulttuurin kehittäminen tapahtuu parhaiten työntekijöiden arvo- ja uskomusjärjestelmiin vaikuttamalla. Ammattikulttuurin tavoitteelli-

nen ja tietoinen muuttaminen on kuitenkin haastava tehtävä, eikä se ole mahdollista ilman syvällistä keskustelua organisaation toiminta-ajatuksista ja laajemmin toimialan ammatillisen koulutuksen sisällöstä. Suomalaiseen opettajuuteen ja opettajien ammattikulttuuriin eivät ole perinteisesti kuuluneet turvallisuusasiat ja turvallisuustyön tekeminen oppilaitoksissa. Turvallisuusasioiden hoidon on katsottu kuuluvan opetus- ja kasvatustyön ulkopuoleiseksi tehtäväksi, josta käytännössä on vastannut jokin muu taho.

Turvallisuuskulttuuri merkitsee arvoja, asenteita, sitoutunutta ja ammattitaitoista henkilöstöä sekä päivitettyjä normeja ja ohjeistusta. Turvallisuuskulttuuri sisältää tavoitesuuntautuneen toiminnan, jossa henkilöiden tekemä itsearviointi tukee organisaation kokonaisturvallisuutta. Organisaation turvallisuuskulttuuri on yksilön ja ryhmän arvojen, asenteiden, tietoisuuden, taitojen ja käyttäytymisen yhteenliittymä.

Kehittyneessä turvallisuuskulttuurissa on kyse aidosta välittämisestä. Turvallisuutta arvostetaan ja toimintaan liittyviä vaaroja pyritään ymmärtämään sekä ennakoimaan. Turvallisuus halutaan tällöin ymmärtää kokonaisvaltaisesti.

Turvallisuuskulttuuri nähdään näin osana organisaatiokulttuuria. Kaikissa organisaatioissa,

Turvallisuuskulttuuria ei voi ostaa. Se on aina rakennettava itse!

myös kouluissa, voidaan olettaa muodostuvan jonkintasoinen ja vahvuudeltaan vaihteleva turvallisuuskulttuuri osana muuta organisaatiokulttuuria.

Kuten organisaatiokulttuurinkin kohdalla, myös turvallisuuskulttuurin käsitteeseen liitetään usein ajatus siitä, että turvallisuuskulttuurille voidaan löytää jokin ideaalimalli, jota organisaation tulee tietoisesti tavoitella. Turvallisuuskulttuurikeskusteluun sisältyy aina myös ajatus siitä, että kulttuuria voidaan muuttaa ja manipuloida ainakin jossain määrin. Onkin ilmeistä, että Oppilaitoksen johto pystyy omilla toimillaan ja esimerkiksi manipuloimaan turvallisuuskulttuuria niin hyvään kuin huonoonkin suuntaan.

Yhteenvetona edellisestä on syytä määrittellä, mitä Oppilaitoksen hyvällä turvallisuuskulttuurilla tarkoitetaan tässä oppaassa: Hyvän turvallisuuskulttuurin koululle ei riitä pelkästään se, että koko henkilökunta asennoituu turvallisuuteen myönteisesti. Turvallisuustyötä tulee myös resursoida ja ohjeistaa, ja koko kouluväen turvallisuustietojen tulee olla ajantasaisia. Myös koulutyöhön liittyvät riskit ja erilaiset vaaratekijät pitää tiedostaa ja ymmärtää oikein.

Teorioiden näkökulmasta organisaation kannalta keskeisin kulttuuriin vaikuttaja on ylin johto. Oppilaitoksissa ja koulussa keskeistä on näin ollen rehtorin kyky ja halu vaikuttaa organisaationsa toimintaan turvallisuutta edistävällä tavalla. Tästä kyvystä ja tavasta käytetään myöhemmin tässä oppaassa termiä oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen.

Useiden tutkimusten ja arkikokemuksenkin perusteella turvallisuuskulttuuri syntyy määrätietoisesta ja suunnitelmallisesta kehittämistyöstä tuloksena. Saman on huomannut myös Teikari. Hän kuvaa työtulosta kaavalla, jossa tulontekijöinä ovat motivaatio, taidot ja olosuhteet. Kertolaskumuotoisella kuvauksella on tähdenneetty näin eri tekijöiden yhteisvaikutuksen tärkeyttä. Jokaisen yksittäisen osatekijän vaikutus lopputulokseen korostuu ja mikään yksittäinen parempi osatekijä ei voi sinällään kompensoida toista heikkoa osatekijää. Jos joku tulontekijöistä lähestyy nolaa, lähestyy tuloskin tietysti nolaa.

Edellä esitetty ajatusmalli soveltuu hyvin myös turvallisuuskulttuurin tarkasteluun. Turvallisuus-

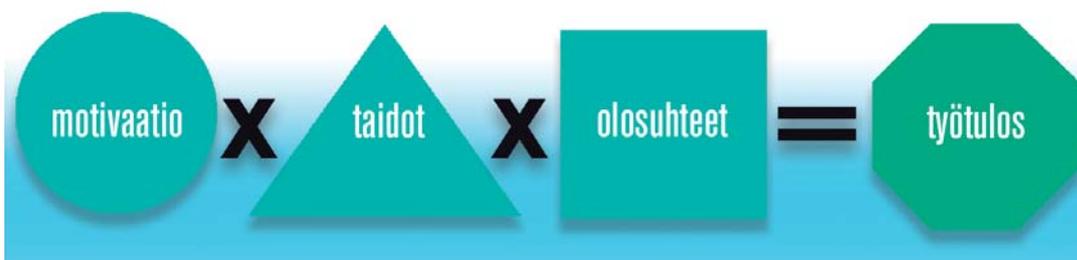

Turvallisen toiminnan mahdollistavat tekijät

kulttuurissa on kyse tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri rakentuu muutamille perusolettamuksille. Turvallisuuskulttuuria voidaan havainnollistaa kertolaskuyhtälönä. Siinä turvallisuuskulttuuri on tulo, jonka tulontekijöitä ovat koulu yhteisön asennoituminen turvallisuuteen, henkilöstön tiedot ja taidot sekä organisaation turvallisuustodellisuus.

Määrittelyssä yhdistyvät turvallisuuskulttuurin keskeiset tekijät; johtaminen, henkilöstö ja toimintaympäristön turvallisuus. Turvallisuuskulttuurin

tason määrittelyssä korostuu toisaalta käsitys siitä, että turvallisuuskulttuuri on lähtökohtaisesti enemmän funktionaalinen kuin tulkinnallinen käsite. Turvallisuuskulttuuri nähdään näin edellä esitettyä työtuloksen kaavaa mukaillen tuloksena oppilaitoksessa tehdystä tietoisesta ja tavoitteellisesta turvallisuustyöstä. Funktionaalisen tulkinnan näkökulmasta Oppilaitoksen johdon rooli kulttuurin manipuloinnissa ja muokkaajana on keskeinen. Rehtori vastaa viime kädessä koko Oppilaitoksen toiminnasta, myös turvallisuudesta.

Työtuloksen synnyn kaava Teikarin mukaan

Turvallisuuskulttuurin muodostuminen Waitisen mukaan

Turvallisuuskulttuurin kehittämisen keskeiset elementit

Kerroksellisuus ilmenee käytännön turvallisuustyössä siten, että oppilaitoksen turvallisuutta ei voi johtaa, ellei oppilaitosyhteisöllä ole riittävää ymmärrystä vaaroista ja perustehtävän vaatimuksista. Ymmärrys turvallisuuden systeemisydestä on hyvän turvallisuusjohtamisen tulosta. Henkilöstön osallistaminen kuuluu osana systeemiseen turvallisuusajatteluun.

Osallistamisen kautta henkilöstön turvallisuuden arvostus lisääntyy. Ilman yhteistä jaettua arvostusta turvallisuudesta ei voi tulla yhteisöllisesti vaalittua asiaa koulussa eikä turvallisuuskulttuurikaan kehity parhaaseen mahdolliseen suuntaan.

Vaarojen ja perustehtävien vaatimusten ymmärtämistä voidaan lisätä turvallisuustietojen ja -taitojen koulutuksella sekä ylläpitämällä ennakkoivaa turvallisuuskeskustelua koulu yhteisössä. Oppilaitoksen turvallisuusjohtamiseen kuuluu oleellisesti riskienhallintatyö, jonka pohjalta onnettomuuksia ja ei-toivottuja tapahtumia ehkäistään. Ennaltaehkäisyn eräs keskeinen keino on säännöllinen ja jatkuva omavalvontatyö. Perustavaa laatua olevat tekijät ovat yhteistyön, osaamisen ja muutosten hallinta. Näissä tekijöissä yhdistyvät Oppilaitoksen kyky verkottua muiden oppilaitosten ja viranomaisten kanssa sekä reagoida toimintaympäristössä ja olosuhteissa tapahtuviin nopeisiin muutoksiin.

Oppilaitoksella tulee olla aktiivinen turvallisuusorganisaatio, joka omalla esimerkillään aktivoi ja motivoi koko henkilöstöä huolehtimaan Oppilaitoksen arjen turvallisuudesta. Oppilaitoksen turvallisuusjohtajana toimiva rehtori ja nimetty turvallisuusvastaava ovat keskeisiä esimerkin näyttäjiä. Kaikki edellä olevat seikat ovat omiaan lisäämään turvallisuuden arvostusta. Tämän arvostuksen näkyvimpänä osana on turvallisuustyön ottaminen mukaan kaikkiin oppilaitoksen suunnitelmiin ja dokumentteihin.

Normiohjausasiakirjat, ohjeet ja määräykset ovat osa oppilaitosdokumenttien kokonaisuutta. Kehittynyt turvallisuuskulttuuri edellyttää yhteisöllisyyttä ja jakamista oppilaitoksen arjessa.

6. HENKILÖKUNNAN SUHTAUTUMINEN TURVALLISUUSASIOIHIN JA TURVALLISUUDEN ARVOSTUS

Kulttuuri voi olla organisaatiolle vahvuus ja kilpailuvaltti, mutta yhtä hyvin myös heikkous ja jonkinlainen verho, joka estää näkemästä asioita oikeassa valossa. Ne jotka voisivat asemansa perusteella parhaiten vaikuttaa kulttuurin epäkohtiin, eivät sitä usein tee. Henkilöt, jotka pystyvät vaikuttamaan Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuriin ja sen epäkohtiin, ovat Oppilaitoksen rehtori ja turvallisuusvastaava sekä kaikki muutkin Oppilaitoksen työntekijät.

Vain sellaisiin riskeihin voidaan vastata, jotka osataan huomioida ja jotka havaitaan riskeiksi. Koska turvallisuuden tilannekuva on jatkuvan muutoksen alainen, on osattava kyseenalaistaa turvallisuuteen liittyviä näkökulmia. Pidättäytyminen tiukasti muutamissa yleisesti hyväksytyissä käsityksissä voi vaikeuttaa merkittävästi onnettomuuksien ehkäisytyötä. Tiukasti muutamissa yleisesti tunnetuissa ja hyväksytyissä turvallisuuteen liittyvissä käsityksissä pidättäytyminen vaikeuttaa merkittävästi onnettomuuksien ehkäisytyötä.

Turvallisuutta voidaan pitää yleisinhimillisenä arvona. Se merkitsee varmuutta ja vaarattomuutta, erilaisten vaarojen poissaoloa sekä ennustettavuutta ja levollisuutta. Turvallisuus voidaan nähdä myös modernina ihmisoikeutena. Nykyaikainen oikeudenmukaisuusajattelu korostaa turvallisuutta ihmisoikeutena, jonka voidaan lukea kuuluvan turvallisuusosoikeuksien joukkoon. Turvallisuusosoikeuksiin kuuluvat tasa-arvoinen oikeus opetukseen ja sivistykseen sekä työhön ja toimeentuloon. Näiden

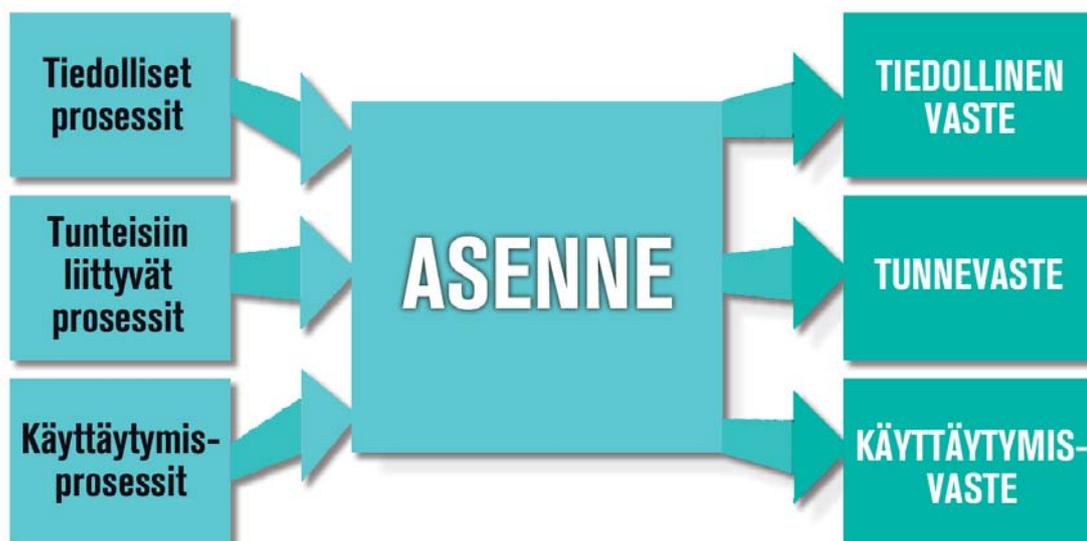
lisäksi turvallisuusosoikeuksiin kuuluvat terveyden- ja sairaanhoito, lepo ja virkistys sekä turmeltumaton ympäristö.

Kaikenlainen kulttuurinen oppiminen heijastelee joltakulta peräisin olevia arvoja, jotka kertovat lähinnä siitä, miten asioiden tulisi olla. Arvoista syntyy uskomuksia, jotka edelleen muuttuvat oletuksiksi. Tätä muutosta voidaan kutsua kognitiiviseksi muodonmuutokseksi, jossa arvot muuttuvat alitajuisiksi itsestäänselvyyksiksi. Tämä koskee erityisesti sellaisia arvoja, joihin sisältyy tietty sosiaalinen tai fyysinen paikkansapitävyys siten, että ne voivat toimia ryhmän tai organisaation ongelmaratkaisun perustana.

Turvallisuus esiintyy arvona monella hierarkiatasolla. Yksilön tasolla se on sisäistä tasapainoa, ryhmien tasolla esimerkiksi perheyhteisön tai organisaation turvallisuutta, yhteiskunnassa kansallista turvallisuutta ja ihmiskunnan tasolla maailman rauhaa.

Arvot liittyvät läheisesti asenteisiin. Arvot ovat yleisempiä ja sisällöltään laajempia. Arvot ovat syvemmin sisäistettyjä ja siksi pysyvämpiä. Asenteet ovat kapea-alaisempia ja pinnallisempia ja siksi myös helpommin muuttuvia kuin arvot. Asennetta voidaan pitää omaksuttuna valmiutena reagoida johonkin tilanteeseen, asiaan tai henkilöön. Yksilön asenteisiin vaikuttavat tiedot, taidot, tunteet, tarpeet ja arvostukset. Asenteet ohjaavat arkipäivän toimintaa ja suhtautumista eri asioihin. Arvot vaikuttavat asenteisiin, mutta asenteet eivät vaikuta arvoihin.

Asenteilla tarkoitetaan opittua taipumusta ajatella, tuntea ja käyttäytyä erityisellä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan. Asenteita määrittävät pääsääntöisesti yksilön kokemukset tästä tietystä kohteesta.

Eaglyn ja Chaikenin yksinkertainen asennemalli

Asenteilla on kolme keskenään yhteydessä olevaa osaa, jotka ovat tunne-elementti, tiedollinen elementti ja käyttäytymiselementti. Eagly ja Chaiken ovat kuvanneet yksinkertaisen asennemallin kautta edellä mainittujen komponenttien välistä yhteyttä (ks. yllä oleva kuva).

Toistaiseksi tiedetään varsin vähän siitä, miten erilaiset henkilöstöjohtamistavat ovat yhteydessä oppilaitoksen turvallisuuteen. Yritysturvallisuuden näkökulmista tehdyt tutkimukset kuitenkin näyttäsivät osoittavan, että johtamiskulttuurilla on vaikutusta työpaikkojen onnettomuuksista aiheutuneisiin kustannuksiin. On olemassa runsaasti erilaista tutkimustietoa ja näyttöä siitä, että henkilöstön innostuessa turvallisuuden kehittämistä syntyy todellista sitoutumista ja konkreettisia tuloksia. Kehittäessä oppilaitosorganisaation turvallisuuskultuuria ylimmän johdon rooli on erityisen tärkeä.

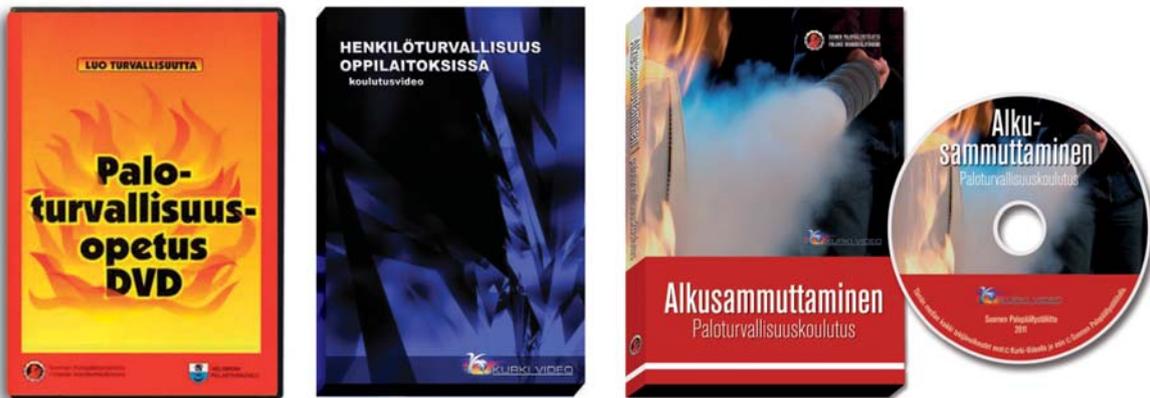
Yliopisto- ja korkeakoulumaailmassa tehdyn tutkimuksen mukaan oppilaitosten turvallisuustyön kannalta kaksi olennaista asiaa ovat sitoutuminen ja suunnittelu. Sitoutuminen takaa riittävät resurssit järjestelmälle, ja suunnittelu sisältää käytännön menettelyjen ja toiminnan organisoimisen kehitystyön. Johtamisjärjestelmän keskeisenä hyötynä voidaan nähdä turvallisuusasioiden hallinnan järjestelmällisyys ja mahdollisuus toiminnan jatkuvaan parantamiseen.

Työntekijöiden osallistuminen päätöksenteko-

vaiheeseen saattaa lisätä turvallisuuden näkökulmasta parhaiden käytäntöjen toteutumista. Työturvallisuutta voidaan kehittää ottamalla työntekijät mukaan työturvallisuuskäytäntöjen ja -ohjeiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Toinen tärkeä asia, joka työntekijöiden osallistumisesta seuraa, on se, että osallistumalla he saavat tietoa työpaikan riskeistä. Kehittynyt riskitietoisuus ja tieto organisaation turvallisuuspyrkimyksistä lisäävät ymmärrystä turvallisuuden tärkeydestä ja turvallisuustyön arvosta riskien vähentämisessä. Tällä tavoin voidaan vähentää vaaratilanteita ja lisätä työntekijöiden tietoa siitä, että turvallisuus työpaikalla on riippuvainen heidän asenteistaan. Osallistuminen työn turvallisuuskäytäntöjen suunnitteluun myös sitouttaa henkilöstöä turvallisuudesta annettujen ohjeiden noudattamiseen.

Varsin usein ihmisten turvallisuustietoisuus ja turvallisuusasioiden arvostus heräävät yhteiskunnassa tai lähipiirissä tapahtuneen vakavan tai koskettavan onnettomuuden tai muun turvallisuuspoikkeaman jälkeen. Ihminen ikään kuin havahtuu huomaamaan oman turvattomuutensa tällaisessa tilanteessa. Suotavaa olisi tietysti, että tämä havahtuminen voisi olla omaehtoista, sisäsyntyistä tai organisaation oman turvallisuustyön ja turvallisuusjohtamisen tulosta. Tällainen havahtuminen turvallisuuden arvostamiseen lienee eräänlainen ydinkäsite pyrittäessä turvallisuusasenteiden ja tur-

vallisuuskulttuurin todelliseen edistymiseen.

Turvallisuusasioista puhutaan siis usein vasta, kun turvallisuus on päässyt tavalla tai toisella petteämään. Arjessa käyty prokatiivinen keskustelu pitää Oppilaitoksen turvallisuusasiat henkilöstön mielessä ja lisää turvallisuustietoisuutta. Tämä niin sanottu turvallisuuskeskustelu on erinomainen turvallisuusjohtamisen väline. Siinä johtaja ja työntekijä tai työntekijät keskenään keskustelevat turvallisuudesta. Säännölliset keskustelut ja näkyminen turvallisuuden nimissä pitävät tätä näkymätöntä asiaa esil-

lä ja osoittavat, miten paljon kyseinen organisaatio tai yhteisö arvostaa turvallisuutta.

Hyvä tapaa on sisällyttää kaikkiin opettajakokouksiin ja muihin virallisiin henkilöstötilaisuuksiin aina pieni annos turvallisuusasiaa. Kokouksen alussa esitetty muutaman minuutin mittainen turvatuokio palauttaa mieleen arjen turvallisuuteen liittyviä asioita. Tähän tarkoitukseen käyttökelpoisia ja valmiita materiaaleja on julkaissut esimerkiksi Suomen Palopäällystöliitto. (ks. s. 53–60).

7. HENKILÖKUNNAN TURVALLISUUSTIEDOT JA -TAIDOT

Yksi vaikeimmista opettajan ja samalla myös oppilaitoksen muuttumisen ja uudistumisen esteistä on opettajan kokemus epävarmuus, mitä voidaan pitää opetuksen sosiaalisen organisaation ongelmien perusteena.

Opettajien epävarmuuden ohella myös yhteistyön puute voidaan nähdä erääksi keskeiseksi kouluorganisaation kehittämisen esteeksi. Selkeiden ratkaisujen, yleisten periaatteiden tai kollektiivisen varmuuden puuttuminen vaikuttaa varmasti sopivia opetusmenetelmiä ja Oppilaitoksen yleisiä toimintatapoja valittaessa. Yhteinen ja yleinen toimintatapa liittyy myös Oppilaitoksen turvallisuuteen ja sen kehittämiseen. Onkin oletettavaa, että opettajien ja muun henkilökunnan turvallisuusasioiden hallintaan liittyvä epävarmuus heijastuu tapaan, jolla oppilaitoksen turvallisuutta ja turvallisuuskulttuuria pyritään kehittämään.

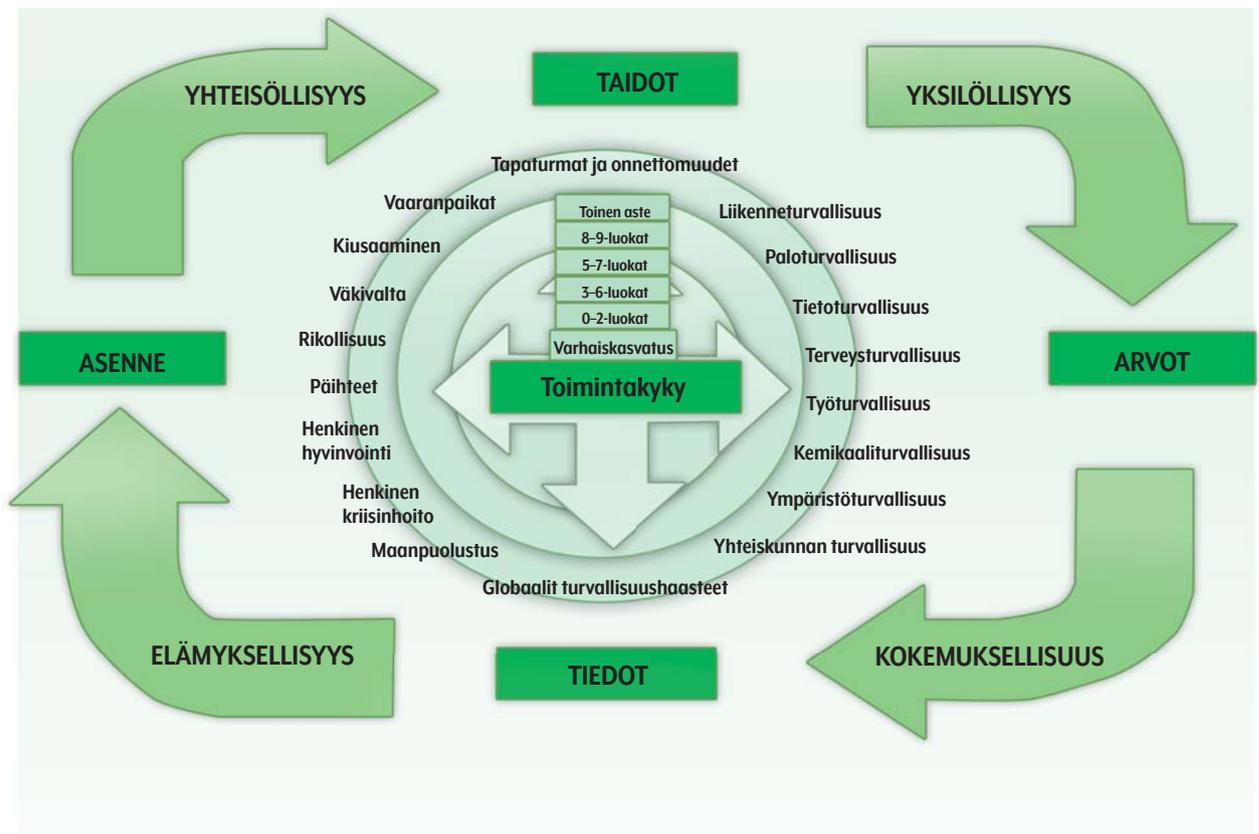
Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2010 asettama oppilaitosten turvallisuustilanteen kehittämistoimien seurantaryhmä on loppuraportissaan *Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa* (2013) esittänyt erääksi keskeiseksi oppilaitosturvallisuutta edistäväksi toimenpiteeksi opetushenkilöstön turvallisuusosaamisen kehittämistä perus- ja täydennyskoulutuksessa. Nykyisellään valtakunnassa ei ole yhtenäistä ja laadukasta opetusalan henkilöstön turvallisuusosaamiseen tähtävää koulutusjärjestelmää.

Oppilaiden ja opiskelijoiden turvallisuuskasvatus

Hyvän turvallisuuskulttuurin kehittäminen on ylivoimaisen vaikeaa, jos oppilaitoksen suurinta käyttäjäryhmää, oppilaita, ei perehdytetä ja sitouteta turvalliseen toimintaan.

Turvallisuuskasvatuksessa vaikutetaan arvoihin ja asenteisiin sekä opetetaan tietoja ja taitoja, jotka yhdistyvät parhaimmillaan toimintakyvyksi. Vastaava mekanismi toimii myös oppilaitoksen aikuisten kohdalla. Toimintakykyinen lapsi ja nuori sekä osaa että haluaa toimia turvallisuutta edistävästi. Turvallisuuskasvatusta tulee toteuttaa varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja edelleen toiselle asteelle oppiaineiden sisältöinä sekä aihealueita ja oppiaineita integroivina teemakokonaisuuksina. Suomen Palopäälystöliitto ja pelastuslaitosten kumppanuusverkoston turvallisuusviestintätyöryhmä ovat julkaisseet turvallisuuskasvatukseen sopivaa oppimateriaalia (ks. s. 53–60).

OPTUKEn (Oppilaitosten turvallisuuskulttuurin kehittämisverkosto) malli turvallisuuskasvatuksesta

8. OPPILAITOKSEN TURVALLISUUSJOHTAMINEN

Oppilaitoksen turvallisuusjohtamisesta ei erikseen määrätä missään laissa tai asetuksessa. Turvallisuusjohtaminen on kuitenkin ainoa tapa varmistaa häiriötön fyysinen työympäristö työntekijöille ja oppimisympäristö oppilaille ja opiskelijoille.

Oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen muistuttaa pääperiaatteiltaan yritysmaailman turvallisuusjohtamista. Rehtori vastaa kokonaisvaltaisesti Oppilaitoksen toiminnasta ja johtamisesta. Hänen tehtäviinsä kuuluu myös oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Euroopan työterveys- ja työturvallisuusviraston mukaan työpaikan turvallisuusjohtaminen on kokonaisvaltaista, niin lakisääteisen kuin omaehtoisen turvallisuuden hallintaa, jossa yhdistyy sekä menetelmien ja toimintatapojen että ihmisten johtaminen. Se pitää sisällään jatkuvan turvallisuuden ja terveellisyden edistämisen, jatkuvan turvallisuussuunnittelun sekä oppilaitoksen toiminnan jatkuvan seurannan.

Hyvään turvallisuusjohtamiseen tarvitaan aitoa sitoutumista. Oppilaitoksen johdon tulee olla sitoutunut tällaiseen ajatteluun, jotta se saa vastakaikua henkilöstöltä. Sitoutunut henkilöstö varmistaa sen, että turvallisuusjohtamisajattelu ja käytännön toimenpiteet kehittävät turvallisuuskulttuuria.

Keskeinen turvallisuusjohtamisen työkalu on riskien arviointi. Eräs muoto riskien arvioinnista on esimerkiksi helsinkiläisissä kouluissa toteutettu vaarojen arviointi. Sen avulla arvioidaan työolojen kehittämistarpeet ja työympäristötekijöiden vaikutukset. Turvallisuusjohtaminen varmistaa myös työntekijöiden osaamisen, osallistumisen ja motivoinnin.

Turvallisuustyön pitäisi olla osa jokaisen rehtorin ja oppilaitoksen työntekijän normaalia työnkuvaa. Työsuojelun asiantuntijat, esimerkiksi työsuojelupäällikkö ja työsuojelutoimikunta, tukevat rehtorin ja opetustoimen linjaorganisaation turvallisuustyötä.

Hyvään turvallisuusjohtamiseen tarvitaan oppilaitoksen turvallisuuspolitiikan luominen, toimintavelvoitteiden

ja -valtuuksien määrittäminen, ohjeistus, riskien arviointi, mittaaminen, seuranta ja dokumentointi, oppilaitoksen työntekijöiden osaamisen varmistaminen, oppilaiden turvallisuusopetus sekä osava turvallisuustiedottaminen. Turvallisuusjohtaminen vaatii myös toimivan palaute- ja seurantajärjestelmän, jonka avulla työpaikka pystyy järjestelmällisesti varmistamaan omien käytäntöjensä jatkuvan parantamisen.

Kunnan sivistystoimella tulee aina olla turvallisuuspolitiikka tai -periaatteet, jotka määrittelevät oppilaitosten yleiset turvallisuuden päämäärät. Poliitikassa ilmenee johdon kannanotto turvallisuustyön merkityksestä. Lisäksi henkilöstön yhteistyön

toimintaperiaatteet ja -tavat on määritelty.

Pelastuslain velvoitteiden mukaisesti oppilaitoksen tulee laatia itselleen pelastussuunnitelma. Joillakin paikkakunnilla ja alueilla on päädytty yhdistämään oppilaitosten kaikki eri turvallisuuteen liittyvät asiakirjat ja suunnitelma yhdeksi kokonaisuudeksi. Tällainen turvallisuuskansio löytyy ainakin helsinkiläisistä ja pirkanmaalaisista oppilaitoksista.

Pelastussuunnitelmatyön apuna voidaan käyttää OPH:n verkkosivuillaan julkaisemaa Opetustoimen turvallisuusopasta (www.oph.fi/opetustoimen_turvallisuusopas) tai pelastussuunnitelma.fi -palvelua.

Keskeiset osatekijät organisoinnin kannalta ovat toimintajärjestelmien sekä vastuiden ja -velvollisuuksien määrittäminen sekä laadittujen suunnitelmien jalkauttaminen. Tärkeää on myös varata riittävät resurssit tavoitteiden toteuttamiseksi. Toiminnan tulee olla käytännössä luonnollinen osa normaalin arjen työtä. Turvallisuusjohtamiseen ei hyödytä ryhtyä vasta sitten, kun jotain ei-toivottua on tapahtunut.

Nykytilanteen perusteellinen kartointus, joka pitää sisällään riskien ja toiminnan arvioinnin, antaa perustan turvallisuustyölle. Nykytilanteen selvitykseen ja riskien arviointiin on olemassa erilaisia työkaluja. Ns. pk-rh-sivusto (www.pk-rh.fi) tarjoaa yksinkertaisia, mutta käytännössä koeteltuja työkaluja myös oppilaitosten riskiarviointiin. Tehtyjen toimenpiteiden toteutumista pitää seurata ja turvallisuuden arvioimiseksi on valittava sopivia mittareita. Osaaminen, oikeat asenteet ja motivaatio tarvitaan myös turvallisuuden saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Johtamisen tueksi tarvitaan monipuolista turvallisuustiedottamista, ja se tulisi erilaisten väärinkäsitysten välttämiseksi ulottaa myös oppilaiden huoltajiin ja Oppilaitoksen lähinaapureihin.

Turvallisuusjohtaminen on oleellinen osa oppilaitoksen turvallisuuden kehittämistä. Se vaikuttaa myönteisesti mm. koko henkilöstön sitoutumiseen, Oppilaitoksen työilmapiiriin, Oppilaitoksen laadun

paranemiseen sekä onnettomuuksien ja tapaturmien ehkäisemiseen.

Oppilaitoksen turvallisuusjohtamiseen, kuten turvallisuusjohtamiseen yleensäkin, ei ole yhtä ainuttakaan oikeaa mallia, ja sitä voi tehdä monella eri tavalla. Siihen vaikuttaa oppilaitoksen tapa toimia, oppilaitosmuoto ja oppilaitoksen sijainti. Turvallisuusjohtamisen tulee kuitenkin olla järjestelmällistä ja systemaattista toimintaa. Toimintaperiaatteet ja -tavat voivat olla itse laadittuja, tai mallia voi ottaa esimerkiksi yritysmaailman turvallisuusjohtamisen standardeista.

Työsuojelupäällikkö ja työsuojeluvaltuutettu ovat lainsäädännön edellyttämiä asiantuntijoita ja yhteistoimintahenkilöitä työpaikalla. Oman alansa asiantuntemuksensa Oppilaitoksen turvallisuusjohtamiseen voivat antaa myös kouluterveydenhoitaja, -lääkäri, -psykologi ja -kuraattori. Myös työsuojelutoimikunta tulee nähdä merkittävänä yhteistyökumppanina turvallisuustyössä.

Johdon turvallisuustyötä tukemaan on syytä nimetä myös oppilaitoksen toiminnan kannalta sopiva määrä turvallisuusvastaavia, joiden perehtyminen ja kouluttautuminen tehtäviinsä tulee varmistaa riittävän resursoinnin kautta. Tehtävän hoidosta on mahdollisuuksien mukaan syytä sopia Oppilaitoksen muiden erityistehtävien mukainen kuukausittainen korvaus.

Oppilaitoksen turvallisuustyöhön vaikuttavat monet eri tahot niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Esimerkin vuoksi oheisessa kuvassa on esitetty helsinkiläiseen oppilaitosturvallisuuteen vaikuttavat eri tahot.

Tuloksellinen oppilaitoksen turvallisuusjohtamistyö pitää sisällään paljon pieniä käytännön tekoja. Turvallisuusjohtaminen ei ole vain pelastussuunnitelmassa nimetyt turvallisuushenkilöstön vastuulla, vaan se on yhteisöllisyyteen perustuva osa jokaisen oppilaitoksen työntekijän perustehtävää.

Sitoutuminen näkyy Oppilaitoksen johdon osoittamalla esimerkillä, turvallisuuden omaval-

TURVALLISUUSKULTTUURI

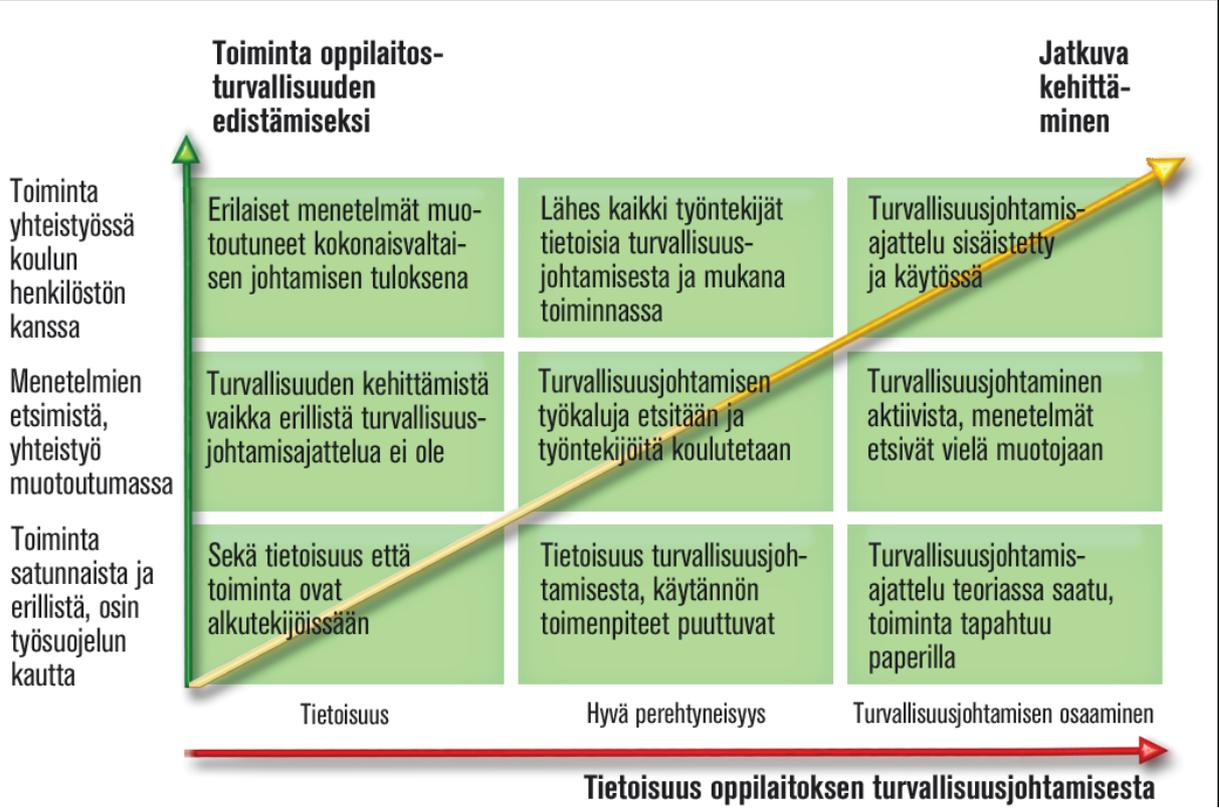
Oppilaitoksen turvallisuuskulttuurin kerroksellisuus ja turvallisuuskulttuurin kehittämisen keskeiset elementit (Waitisen (2011) mukaan)

vonnann toteuttamisena, jatkuvana pistokoeluontoisena valvontana sekä turvallisuusasioiden mukana olona kaikissa kokouksissa ja palavereissa. Johdon sitoutuminen tulisi siis näkyä sekä puheissa että teoissa. Turvallisuusjohtamisen perustyökalut, kuten riskien arviointi sekä toiminnan seuranta ja tarkkailu, ovat itsestään selvä osa oppilaitoksen toimintaa. Keskeisenä ajatuksena tulee olla turvallisuustoiminnan kokonaisvaltainen ja jatkuva parantaminen. Se on sekä järjestelmien toimivuuden parantamista että kokonaisvaltaista olosuhteiden ja ihmisten, henkilökunnan ja oppilaiden osaamisen ja hyvinvoinnin parantamista.

Oppilaitosmaailmassa keskeisenä turvallisuustyön velvoitteena nähdään lainsäädännön mukainen oppilaan ja opiskelijan oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallisessa oppimisympäristössä päähuomio on ennen vuotta 2008 kiinnitetty lähin-

nä Oppilaitoksen sosiaalisiin ja psyykkisiin tekijöihin sekä pedagogisesti nähtyyn oppilaan kokemaan turvallisuuden tunteeseen. Perustellusti voikin olettaa, että nykymuotoinen opettajakoulutus antaa hyvät valmiudet näiden osa-alueiden toteuttamiseen käytännössä. Oppilaitoksen fyysisen turvallisuuden varmistamiseen ja siihen tarvittavaan turvallisuusjohtamiseen ei tämän päivän opettajakoulutus kuitenkaan anna tarvittavaa osaamista.

Selkeän ja systemaattisen lähestymistavan mallintaminen yritysturvallisuudesta auttaisi oppilaitosyhteisöä edistämään turvallisuutta kokonaisvaltaisesti. Turvallisuuden elementit on kuvattu yllä olevassa taulukossa pienissä, helpommin lähestyttävissä paloissa. Oppilaitosturvallisuuden edistäminen toimisi näin periaatteella: pala kerrallaan kuntoon, suunnitelmista käytäntöön johtaen.

Turvallisuusjohtaminen oppilaitoksissa

9. OPPILAITOSTURVALLISUUDEN OSA-ALUEET JA KESKEISIÄ SISÄLTÖJÄ

Oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavilla tulee olla selkeä kuva kaikista turvallisuustyön osa-alueista oppilaitoksessa.

Taulukossa on kuvattu oppilaitoksen turvallisuustyön keskeiset sisältöalueet. Kullekin osa-alueelle tulisi kohdentaa koulun henkilöstöstä turvallisuustyön vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on ylläpitää keskustelua aiheesta ja havainnoida kyseisen osa-alueen tilaa ja muutoksia oppilaitoksessa.

Turvallisuuskulttuurin kartoittamiseksi ja riskien arvioimiseksi on olemassa monenlaisia työkaluja. Ilman selkeää tilannekuvaa turvallisuusjohtaminen perustuu lähinnä arvailuun, mikä ei ole suotava toimintatapa.

Työ- turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - varmistetaan oppilaitoksen työntekijöiden turvallisuus ja terveys - ylläpidetään ja tarvittaessa parannetaan aktiivisesti henkilöstön työkykyä - runsaasti lainsäädäntöä - tavoitteet ja toiminta kootaan organisaation työsuojelun toimintaohjelmaan
Opiskelija- huolto	<ul style="list-style-type: none"> - edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä - tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä oppilaitoksenkäyntiin liittyvien muiden ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain - kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman avulla ennaltaehkäistään psyykkisiä ongelmia ja syrjäytymistä
Henkilö- turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - pyritään vähentämään ihmisten aiheuttamia tahattomia ja tahallisia riskejä organisaation toiminnalle - oppilaiden turvallisuus, vierailijat, hälytysjärjestelmät, sijaiset, luotettavuusmenettelyt, mm. lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen - oppilaitoksen ulkopuolisen toiminnan turvallisuus (leirikoulut, retket, koulumatkat)
Kiinteistö- ja toimitila- turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - rakenteellinen turvallisuus (mm. aidat ja portit, lukitukset, murtosuojaus, turvallisuusrakenteet ja kiinteistötekniikka) - turvallisuusvalvonta (mm. tekninen valvonta, kulunvalvonta, rikosilmoitusjärjestelmät, vartiointi ja vahtimestaritoiminnat, iltatoiminta) - sisäilmaan, ilmanvaihtoon ja rakenteiden kosteuteen liittyvä seuranta, tarvittavat ilmoitukset ja toimenpiteet
Rikos- turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - oppilaitoksen sisä- ja ulkopuolelta uhkaavan rikollisen toiminnan ennaltaehkäisy ja torjunta - suojattavia kohteita ovat henkilöstö, oppilaat, omaisuus, toiminta ja tiedot - yhteistoiminta viranomaisten kanssa, rikosriskien hallintakeinot ja toiminta rikostapauksissa - rakenteellinen turvallisuus ja turvallisuusvalvonta
Tieto- turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - tietojenkäsittelyn ja tiedonsiirron luottamuksellisuuden, eheyden ja saatavuuden ylläpito, varmistaminen ja kehittäminen - hallinnollinen ja tekninen tietoturvallisuus, tietoaineistoturvallisuus, salassa pidettävä tieto, tiedonsiirron suojaus, laitteisto- ja ohjelmistoturvallisuus, fyysinen turvallisuus, käyttötoiminnan turvallisuus - kaupungin tason tietoturvaluottelu- ja ohjeistus
Oppilaitoksen toiminnan turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - opetustoiminnan turvallisuus (koneet, laitteet, työtilat, suojaimet, kemikaalit, sähkö, tuli, liikuntavälineet, piha-alueet, liikennöinti oppilaitoksen alueella) - oppilaitoksen ulkopuolisen toiminnan turvallisuus (leirikoulut, retket, koulumatkat) - toiminnan häiriöttömyyden ja häiriöistä toipumisen varmistaminen - kriisisuunnitelma, jälkivahinkojen torjuntasuunnitelma - järjestyssäännöt, ohjeet ja vastuu valvonnasta - yhteistyö työsuojelun kanssa
Ympäristö- turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - ekologinen kestävyys, ilman, vesistön ja maaperän suojeleminen - ympäristöodotusten ennakointi, meluntorjunta, jätehuolto, vaaralliset aineet - runsaasti lainsäädäntöä
Pelastus- toiminta	<ul style="list-style-type: none"> - pyritään hallitsemaan ennakoitua onnettomuusriskejä (esim. tulipalot, vuodot, räjähdykset, päästöt, ympäristövahingot, rikokset) - omavalvonta - pelastussuunnittelu (poistumisturvallisuus, sisälle suojautuminen), rakenteellinen palontorjunta, tuhopolttojen ehkäisy, sammutuskalusto ja -järjestelmät, paloilmoinlaitteistot, koulutukset, tultöiden valvonta
Valmius- suunnittelu	<ul style="list-style-type: none"> - varmistetaan toiminnan jatkuminen normaalioloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa - varautuminen lähiseudun suuronnettomuuksiin ja luonnon aiheuttamiin ongelmiin - liityntä kunnan valmiussuunnitteluun - poikkeusoloissa OKM vastaa maan koulutusjärjestelmän ylläpidosta turvallisuustilanteiden edellyttämällä tavalla
Ulkomaan toimintojen turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> - henkilöstön ja oppilaiden turvallisuustason takaaminen ulkomailla (kansainvälinen toiminta, EU-vaihto, opintomatkat, leirikoulut) - otetaan huomioon kohdemaan lainsäädäntö, kulttuuri, kieli, uskonto, toimintaympäristö, matkustusturvallisuus, vakuutukset

10. TURVALLISUUS YHTEISÖN JAETTUNA PÄÄOMANA

Oppilaitos on yhteiskunta pienoiskoossa – samalla pihamaalla kulkee suomalainen työntekijä, ulkomailta muuttanut opiskelija, ammattiin opiskeleva aikuinen ja vieras majoittuja. Tiiviissä ja hyvinvoivassa yhteisössä opitaan, joustetaan ja sovitellaan.

Oppilaitoksella tulisi varmistaa, että kaikki toimijat tuntevat ja ymmärtävät säännöt. Turvallisuusohjeet tulee kuvata kaikille opistolaisille syksyllä toiminnan alkaessa. Turvallisuusviestin ymmärtämisen tueksi voidaan laatia esittelyvideo majoittujille, viittomakieliset ohjeet kuuroille tai kuvakyltit niille, joilta suomi ei vielä suju. Turvallisuus ei ole erillinen palanen, vaan siihen liittyvät asiat voidaan liittää osaksi opintoja ja osaksi opiston tavallista arkea.

Turvallisuuskävelyt, poistumisharjoitukset, sisälle suojautumisen harjoitukset, alkusammutusharjoitukset ja ensiapukurssit ovat yhteisöllistä toimimista, yhteisestä huolehtimista ja niiden toteuttaminen tarjoaa mahdollisuuden yhdessä olemiselle ja yhteisen, sosiaalisen pääoman vaalimiselle.

Turvallisuutta edistetään yhdessä

Hyvinvoinnin edellytyksenä on, että myös turval-

lisuusasiat ovat kunnossa. Turvallisudesta ei kannata joustaa, vaan sitä kannattaa jakaa avoimesti. Turvallisuuden kehittäminen on turvallisuuskulttuurin luomista ja yhteisöllisyyden kehittämistä. Turvallisuuden edistäminen yksin ei ole turvallisuuskulttuuria. Turvallisuuskulttuuri syntyy siitä, että yhteisesti sovitaan, miten menetellään ja jokaisella toimijalla on oma vastuunsa turvallisuuden edistäjänä: rehtorilla ja turvallisuusvastaavalla se on turvallisuusjohtaminen ja suunnittelu, opettajilla turvallisten työtapojen hallitseminen, kiinteistönhoitajalla rakenteellisesta turvallisuudesta huolehtiminen, tietotekniikkaosaajalla tietoturvallisuus ja opiskelijoilla järjestyssääntöjen ja normien mukaan toimiminen.

Paras tapaturma on sellainen, jota ei tapahdu ollenkaan. Turvallisuusjohtamisen ja turvallisuuskulttuurin päämääränä on, että kaikilla opistolla toimivilla on hyvä olla. Turvallisuuskulttuuri syntyy, kun yhteisö jakaa turvallisuuteen liittyvät säännöt ja periaatteet. Erityisesti turvallisuuteen

liittyvät vastuut ja työnjako tulisi kirjata ja liittää opiston turvallisuusdokumenteihin, esimerkiksi pelastus- tai turvallisuussuunnitelmaan. Tällöin turvallisuuden edistäminen ei ole sattumanvaraista eikä henkilösidonnaista, vaan se on kaikille kuuluvaa ja näkyvää.

Yhteisöllisyys voimavarana

Osallisuus, ryhmässä toimiminen ja kuuluvuus ovat yhteisöllisyyden ja ihmisenä toimimisen keskeisiä piirteitä. Mukaan pääseminen ja ottaminen, hyväksyminen ja yhteinen tekeminen edistävät turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyyden lisääminen on opistolla helpompaa kuin muissa oppilaitoksissa, varsinkin jos yhteistä aikaa henkilöstön ja opiskelijoiden välillä on enemmän.

Yhdessä asuminen lisää yhteisöllisyyttä. Opistolla me-henki voi syntyä esimerkiksi yhteisistä tapahtumista, vapaa-ajan retkistä, hartauksista,

kuntoilusta tai talkoista. Myös se, että opistolaiset tuntevat toisensa ja toimintaympäristönsä, lisää turvallisuuden tunnetta.

Yhteisöllisyyden rakentaminen on turvallisuuskulttuurin rakentamista ja ei-toivottujen tapahtumien ehkäisemistä. Opistolla tulisi olla sovitut menettelyt niihin tilanteisiin, kun huoli herää. Opistossa teetetyt tutkimuksen mukaan miesopiskelijat olivat naisia yksinäisempiä. Myös kielen ymmärtämisen vaikeudet voivat lisätä erillisyyden tunnetta. Suunniteltaessa opiston yhteisiä tapahtumia, tulisi huolehtia siitä, että jokaisella on mahdollisuus kokea opisto omakseen. Opistolla tulisi luoda menettely niihin tilanteisiin, joissa huoli herää. Vaikeuksista on helpompi puhua kahden kesken tai pienessä ryhmässä. Tutor-toiminta, tuki- tai yhteyshenkilöt, tiimit ja ryhmät ovat osa yhteisöä, jossa voidaan jakaa paitsi turvallisuusvastuita, myös yhteisiä iloja ja suruja.

11. ASUNTOLATURVALLISUUS

Opiston asuntola muistuttaa kotia. Asuntolassa vietetään vapaa-aikaa ystävien kanssa, tehdään opiskeluun liittyviä tehtäviä, nukutaan, syödään, pestään pyykkiä ja siivotaan.

Suurin osa tapaturmista tapahtuu kotona ja vapaa-ajalla. Asuntolassa erityinen riski on keittiötiloissa, joissa sähkö ja vesi voivat aiheuttaa vaaratilanteita. Asuntolan keittiö on yhteiskeittiö. Yhteiskeittiöstä huolehtimisen vastuu on jaettu. Jos vastuun jakoa ei ole tehty huolellisesti, voi käydä niin, että vastuuta ei ole kellään. Yleinen siisteys lisää turvallisuutta. Yhdessä voidaan sopia, että liedien ympärillä ei säilytetä tuotteita, jotka voivat liedelle joutuessaan syttyä helposti palamaan. Liesivahti, ajastin tai induktiotaso lisäävät liedien turvallisuutta.

Asuntolan turvallisuutta voidaan edistää, jos sovitaan yhteisesti, että asukkaat toteuttavat asuntolan turvallisuuskävelyn säännöllisin välein ja itsenäisesti. Asukkaita voidaan opastaa kiinnittämään huomiota poikkeamiin: löysiin sähköliitoksiin, rikkiinäisiin laitteisiin, vuotaviin vesihanoihin tai liukkaaseen lattiapintaan. Palovarointimen toimintaa voidaan testata ja sammutin irrottaa seinästä.

Hyviä kokemuksia on saatu menettelystä, jossa turvallisuuskävelyä tehostetaan seiniin kiinnitettävillä turvallisuusohjeilla, QR-koodeilla tai vastaavilla.

Kosteissa tiloissa riskejä voivat aiheuttaa vesivahingot, päälle jääneet sähkölaitteet ja sauna. Erilaisista kulttuureista tulevien voi olla vaikea ymmärtää suomalaisia menettelyjä. Itse rakennetut sähkövirtelemät, ketjutetut jatkojohdot ja puhelimen lataaminen voi aiheuttaa oikosulun ja pahimmassa tapauksessa tulipalon.

Myös poistumista tulee harjoitella. Asuntolan poistumisharjoitus voidaan järjestää esimerkiksi illalla, jolloin kaikki ovat jo valmistautumassa nukkumiseen. Mihin kokoonnutaan, kenelle ilmoitetaan, miten toimitaan?

Avainturvallisuutta silmällä pitäen on luotava menettelyt, jossa kuvataan mitä pitää tehdä, jos asuntolan avain on hukassa.

Oppilaitoksen harjoitukset vaaratilanteiden varalta Poistumis- tai suojautumisharjoitus

*) Kevään poistumisharjoitus voidaan pitää esim. joka kolmas vuosi suojautumisharjoituksena.

12. TULIPALOJEN EHKÄISY

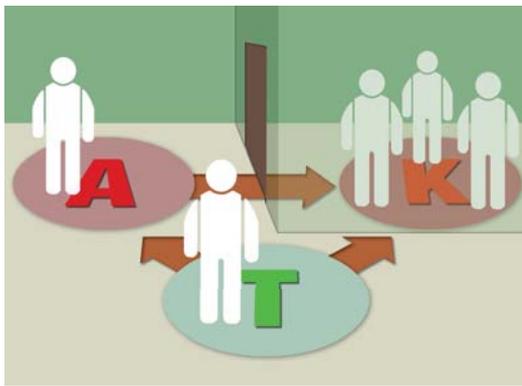
12.1 Ihminen palonehkäisijänä

Tulipalojen ehkäisy ja muut paloturvallisuusasiat liitetään turhan usein vain tekniikkaan. Erilaisissa tarkastuksissa valtaosa ajasta tarkastetaan tekniikan toimivuutta ja ihmisen toimintaan keskitytään turhankin vähän. Kuitenkin tilastojen mukaan onnettomuudet, kuten tulipalot, johtuvat useimmiten ihmisen toiminnasta ja vain pieni osa aiheutuu epäkuntoisesta tai puutteellisesta tekniikasta. Riskitietoiset työntekijät lisäävät työpaikan turvallisuutta.

Työntekijä toimii usein huomaamattaan riskin aiheuttajana työpaikallaan, vaikkapa estäessään poistumisreitien käytön varastoimalla sinne väliaikaisesti tavaraa. Riskin kohteena ovat muut rakennuksen käyttäjät. Perinteisesti palotarkastajat toimivat riskien tunnistajina tehdessään tarkastuksia kiinteistöissä ja antaessaan epäkohtiin liittyviä korjausmääräyksiä.

Mitä enemmän henkilökunta itse osaa tunnistaa työympäristössään riskejä ja omatoimisesti poistaa tai poistattaa niitä, sitä enemmän henkilökunta muuttuu riskin aiheuttajista riskien tunnistajiksi ja onnettomuuksien ennaltaehkäisijöiksi. Henkilökunnan turvallisuusopetukseen panostaminen kannattaa aina.

Riskin aiheuttajasta riskin tunnistajaksi

A = riskin aiheuttaja (poistumisten lukinnut henkilö),

K = kohteessa olevat henkilöt, T = palotarkastaja

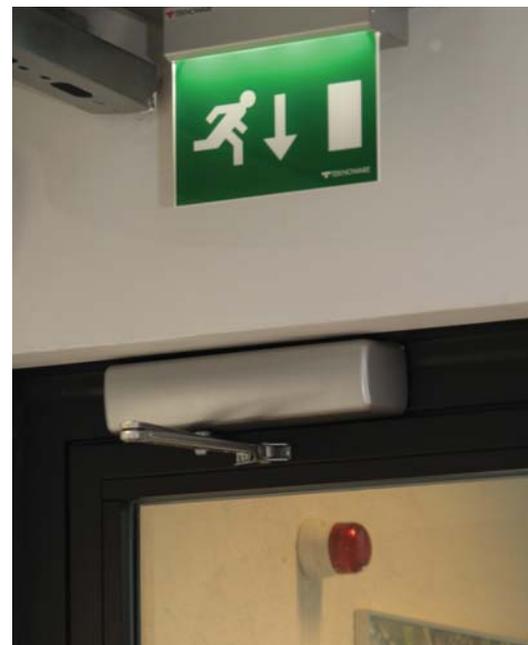
12.2 Rakenteellinen paloturvallisuus

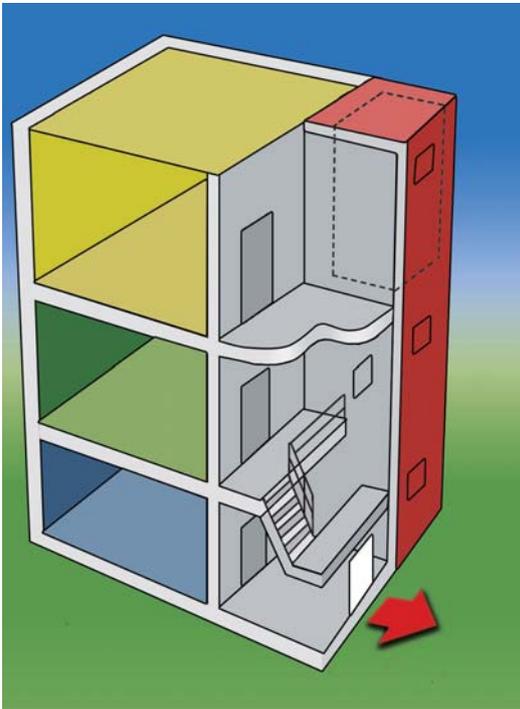
Lähtökohtaisesti kaikki rakennukset rakennetaan aina turvallisiksi. Lait ja asetukset velvoittavat suunnittelijat ja rakentajat huomioimaan turvallisuuskohdat työssään. Meidän käyttäjien vastuulla puolestaan on pitää rakennukset turvallisina niitä käyttäessämme.

Tulipalotilanteessa yksilön kannalta tärkein rakenteellinen turvallisuustekijä on mahdollisuus esteettömään poistumiseen. Tämän takia oheisen kuvan kaltaisella poistumisreittipasteella varustettua kulkuväylää ei saa koskaan lukita siten, että rakennuksesta ei pääsisi poistumaan esteettä.

Kaikista tiloista tulee aina olla kaksi toisistaan riippumatonta poistumisreittiä. Luonnollisesti poistumiseen voidaan käyttää ovia ja ikkunoita sekä hätäpoistumiseen suunniteltuja, avattavissa olevia ikkuna-aukkoja. Suomalaisessa turvallisuusjärjestelmässä ikkunat toimivat poistumisreitinä myös ylemmissä kerroksissa palokunnan tuodessa poistumiseen tarvittavat tikkaat tai nostolavan.

Tulipalon leviämisen estämiseksi rakennukset ovat palo-osastoituja, minkä ansiosta rakennuksen käyttäjät saavat lisää aikaa pelastautumiseen ja pa-

lokunnat saavat lisää aikaa paikalle ehtimiseen sekä sammutus- ja pelastustöihin.

Palo-osastoinnin tarkoituksena on estää palon ja haitallisten savukaasujen leviäminen palo-osastosta toiseen sekä turvata henkilöturvallisuus ja rakennuksesta poistuminen: Näin pyritään rajoittamaan myös omaisuusvahinkoja ja suojaamaan naapurei-

ta. Samalla helpotetaan pelastus- ja sammutustöitä ennalta määrätyn ajan. Palo-osastoinnin kesto voi olla esimerkiksi 30, 60 tai 120 minuuttia.

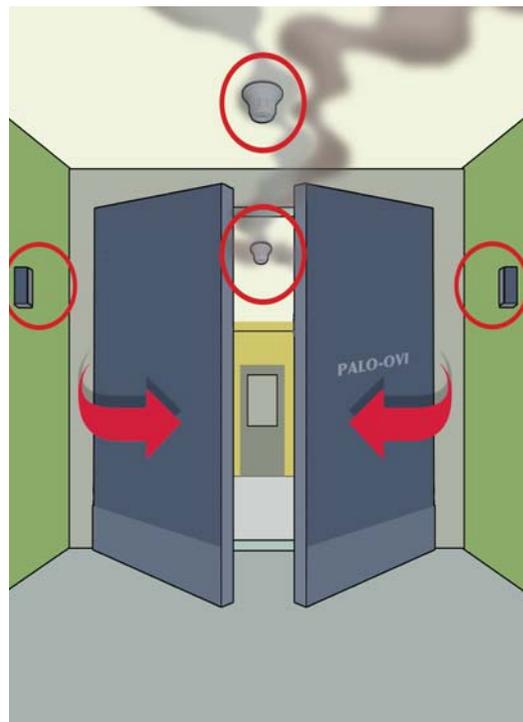
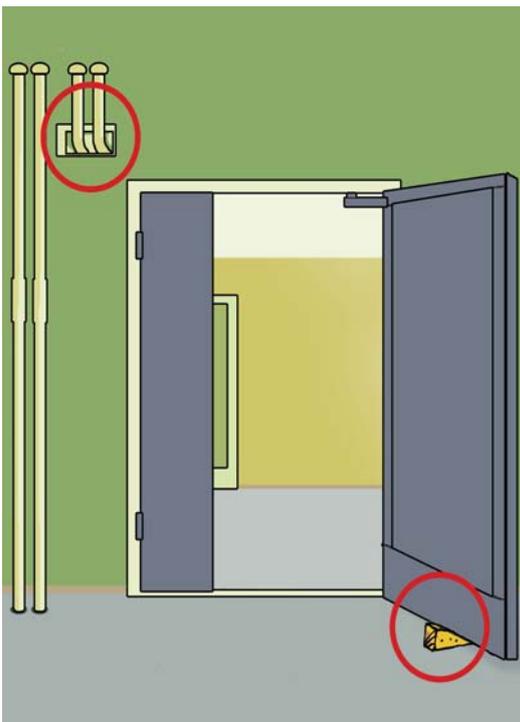
Yrityksissä, laitoksissa ja julkisissa rakennuksissa palo-osaston koko on rajoitettu siten, että osastossa syttyvä palo ei aiheuta kohtuuttoman suuria omaisuusvahinkoja. Ns. *käyttö-tapaosastoinnilla* voidaan tarpeen mukaan suojata henkilöitä tai omaisuutta.

Osastosta toiseen käyttäjien on tietysti päästävä kulkemaan oven kautta. Jotta suunniteltu osastointi pidättelisi tulipaloa ovenkin kohdalta riittävän kauan, ovat suunnittelijat sijoittaneet aina kahden palo-osaston rajalle erityisen palo-oven.

Palo-oven tunnistaa siitä, että se pyrkii oikein toimiessaan sulkeutumaan ja salpautumaan kulkijan jäljessä.

Oven voi tunnistaa myös oven selkään kiinnityksestä tunnistelevystä, jossa kerrotaan oven palonkestoluokka ja mahdollisesti myös valmistusmateriaali.

Tällainen melko raskas ja aina salpaan loksahtava palo-ovi saatetaan kokea hankalaksi ja epäkäytännölliseksi. Tavaroiden kuljettaminen, postikärryn työntäminen ja vaikkapa tilojen valvonta hankaloituu tai estyy tämän oven ainaisen sulkeutumisen vuoksi. Valitettavan usein ratkaisuksi keksitään oven kiilaaminen auki puukiilalla, mikä estää ovea toimimasta etukäteen suunnitellulla tavalla.

Käyttömukavuuden lisääminen tuhoaa tällöin turvallisuuden parantamiseksi tarkoitetun palo-osastoinnin.

Edellä mainitun puukiilan sijasta asia voitaisiin ratkaista automaattisella palo-ovella, jossa molemmin puolin ovea sijoitetut savuilmatisimet vapauttavat oven sulkeutumaan magneettisalvoistaan tulipalon sattuessa. Normaalinaikana tällaisia ovia voidaan pitää avoimina, ja kulku on esteetöntä.

12.3 Paloturvallisuuslaitteistot

Paloturvallisuus on myös tekniikkaa. Erilaisten laitteistojen avulla pyritään tehokkaasti suojelemaan ihmisiä ja omaisuutta tulipalotilanteessa.

Kiinteistön rakennuslupaehtoihin saattaa liittyä vaatimus rakennuksen varustamisesta erityisillä turvalaitteilla, kuten automaattisella paloilmioittimella tai automaattisella sammutusjärjestelmällä. Tällaisia sammutusjärjestelmiä ovat mm. vesi-, korkeapaine- ja kaasusammutusjärjestelmät.

Automaattisen paloilmioittimen ilmaisimet välittävät sähköisesti tiedon palosta keskuslaitteelle ja se edelleen hätäkeskukseen, joka puolestaan hälyttää palokunnan. Automaattinen sammutusjärjestelmä toimii muutoin lähes samalla periaatteella, mutta se myös sammuttaa ja rajoittaa paloa katossa olevista suuttimista purkautuvan sammutusaineen avulla.

Niin tehokas ja hyvä kuin automaattinen paloilmioitinjärjestelmä onkin, ei sekään toimi ikuisesti huoltamatta ja testaamatta. Laitetta on testattava ja kokeiltava kuukausittain ja kokeiluista on pidettävä asianmukaista päiväkirjaa. Epäkuntoiset paloilmioittimet ja paloilmioittimen toimintaperiaatteista tietämättömät rakennusten käyttäjät aiheuttavat erheellisiä hälytyksiä ja siten työllistävät turhaan pelastustoimea. Pelastuslaitokset laskuttavat yrityksiä ja toiminnanharjoittajia toistuvista erhehälytyksistä.

Kiinteistöön koulutettu paloilmioittimen vastuullinen hoitaja on paras henkilö perehdyttämään koko henkilöstön laitteen toimintaan ja ominai-

suuksiin. Näin voidaan tehokkaasti välttää myös käyttäjille ja pelastuslaitoksille ikävät turhat hälytykset.

Koska tulipalossa syntyvät savu ja kaasut lisäävät palokuormaa ja ovat yhtä energiapitoisia kuin nestekaasu, on tulipalon hallintaan saamisen kannalta oleellista, että savu ja kaasut saadaan tuuletettua kiinteistöstä tulipaloa sammutettaessa. Tämän vuoksi varsinkin uudempiin rakennuksiin on suunniteltu ja rakennettu erityisiä savunpoistoluukkuja. Luukut voivat olla käsikäyttöisiä tai ns. automaattisia luukkuja. Luukkuja tai niiden opasteita ei saa peittää. Näitäkin laitteistoja tulee testata määräajoin niiden toiminnan varmistamiseksi.

Osaava henkilöstö varmistaa tekniikan toimivuuden.

13. ALKUSAMMUTUS

Oikein valitut ja tehokkaat alkusammutusvälineet ovat tulipalotilanteessa korvaamaton apu. Jotta näitä välineitä osattaisiin tarpeen vaatiessa käyttää, tulisi niiden käyttöä harjoitella tai ainakin tutustua niiden käyttöön lukemalla kylkeen painetut ohjeet ennakolta.

1. Sammutuspeite

- Lasikuituvahvisteinen kudottu peite, jonka avulla pienehkö palo voidaan tukahduttaa.
- Ei ole kertakäyttöinen.
- Helppo asentaa näkyvälle paikalle seinään.

2. Käsiammutin

- Käsiammuttimia on olemassa useita eri kokoja ja eri tyyppisiä (neste ja vaahto, jauhe, CO₂).
- Hyvin tehokas oikein käytettynä.
- Pakollinen julkisissa tiloissa.
- Lyhyt toiminta-aika (15–45 sekuntia).
- Neste- ja vaahtosammuttimet aiheuttavat jauhesammutinta pienemmät jälkivahingot.

3. Pikapaloposti

- Yleinen työpaikoilla ja julkisissa tiloissa.
- Tarkoitettu kiinteistössä työskenteleville ja asioiville.
- Tehokas.
- Pitkä toiminta-aika.

4. Sankoruisku

- Antiikkisesta ulkonäöstään huolimatta hyvin käyttökelpoinen.
- Tehokas.
- Helppokäyttöinen, lapsikin osaa käyttää.
- Käytön harjoittelu halpaa ja helppoa.
- Huolto helppoa: lisää vain vettä tarvittaessa.

5. Palosanko

- Yksinkertainen ja halvin alkusammutusväline.
- Rajallinen toiminta-aika.
- Oikein annosteltuna tehokas.
- Helppo järjestää tilapäiseenkin tarpeeseen.

Sammutuspeitteen käyttö

Sammutuspeite soveltuu pienehkön palonalun sammuttamiseen mainiosti. Liedellä palamaan syttynyt ruoka-astia, leivänpaahdin tai pienehkö palava roskakori ovat sopivia sammutuskohteita.

Sammutuspeitteen sammutusvaikutus perustuu tukahduttamiseen. Hengitysilmassa on noin 21 % happea. Tuli syö palokohteen ympärille kiedotun peitteen alta happea, ja kun happipitoisuus laskee noin 14 prosenttiin, palaminen ei voi enää jatkua ja tuli tukahtuu.

Sammutuspeitteen käyttö vaatepalossa

Vaatepalossa on nopea toiminta erityisen tärkeää. Tällaisessa tilanteessa on harvoin lähettyvillä vesiletkua tai kunnollista sammutuspeitettä.

Sammutusvälineeksi käy hätätilassa vaikka räsymatto, villaviltti tai nahkatakki. Aivan tyhjin käsin ei hyödytä tilanteeseen rynnätä. Näin erityisesti, jos omat vaatteemme ovat keinokuitua tai muuten helposti syttyvää materiaalia. Harkitsemattoman toiminnan seurauksena voi yhden ihmisen sijasta liekeissä olla pian kaksi.

Vedä peite ulos kotelostaan. Tartu peitteen reunoihin kämmenet peitteen alla ja peukalot päällä. Käännä kätesi peiton sisään suojaan. Suojaudu peiton taakse lähestyessäsi palavaa kohdetta. Säilytä katsekontakti kohteeseen. Älä kompastu peitteen. Levitä peite kerralla palokohteen päälle ja kiedo peitteen helmat tiiviisti kohteen ympärille. Pidä peitettä kohteen ympärillä kymmenkunta sekuntia ja jätä peite paikoilleen. Kytke mahdollinen sähkölaite, esim. liesi, viimeistään tässä vaiheessa virratomaksi ja siirrä kattila kylmälle levyille jäähtymään. Soita numeroon **112** ja kerro tapahtuneesta.

Vaatteisiinsa tulen saanut henkilö joutuu yleensä paniikkiin ja juoksemalla ja ryntäilemällä vain pahentaa tilannettaan. Henkilö tulee saada pysähtymään välittömästi ja hänet pitää yrittää kaataa maahan. Ota kiinni sammutuspeitteestä kapealla otteella ja suojaa omat kätesi hyvin peitteellä. Kaadettaessa palavaa henkilöä tulee sammutusväline kietoa tiukasti tämän kaulaan. Näin voidaan suojata hänen hengitysteitään kuumilta palokaasuilta ja savuilta. Kun henkilö on maassa, voidaan aloittaa tulen sammuttaminen taputtelemalla kehon ja sammutuspeitteen välissä olevat ilmataskut mahdollisimman pieniksi. Palon syödessä ilmataskujen happipitoisuuden ei palaminen enää ole mahdollista ja tuli sammuu.

Vastaavasti makuulla olevan henkilön vaatepaloa sammutettaessa pyritään ensin suojaamaan kasvit ja hengitystiet ja sitten tukahduttamaan tuli taputtelemalla sammutuspeite tiiviisti kehon päälle.

Sammuttamisen jälkeen soitetaan heti numeroon **112** ja pyydetään ammattiapua paikalle.

Pelastettavalta ei pidä itse riisua mitään vaatteita. Osaamattomalla toiminnalla voidaan vain aiheuttaa ylimääräisiä kudosvammoja.

Käsisammuttimen käyttö

Julkisissa tiloissa ja yrityksissä on useimmiten lain mukaan oltava aina alkavaa 300 m²:n tilaa kohden yksi käsisammutin ja siitä kertova opaste, jonka avulla tiloja tuntematon henkilökkin voi tarvitessaan löytää kyseisen sammuttimen. Käsisammutin on tarkoitettu pienehköjen palonalkujen sammuttamiseen.

Palava roskakori tai vaikkapa tv on sopivan kokoinen sammutuskohde käsisammuttimelle. Käsisammuttimen käyttöaika on noin 15 sekuntia, joten sammutusainetta kannattaa käyttää säästeliäästi lyhkäisinä toistuvina sammutussuihkuina.

Sammutin painaa noin 10 kg ja on melko helposti irrotettavissa telineestään ensin ylöspäin nostamalla ja sitten ulospäin seinästä vetämällä.

Kanna sammutinta yläosan kantokahvasta. Vie sammutin noin 5–6 metrin etäisyydelle palokohdeesta. Laske sammutin maahan ja tartu heikomalla kädelläsi sammuttimen kahvan alapuolelta kiinni. Älä purista kahvasta, sillä se estää sokaan irtoamisen. Kallista sammutinta yläpäästä siten, että pääset poistamaan varmistinsokan terävällä nykäisyllä pois paikaltaan. Irrota letkun alaosa sammuttimen kyljessä olevasta telineestään. Tartu letkun päästä kiinni.

Suuntaa letku ja sammutusainesuihku palokoh-

teen liekkien alaosaan ja laukaise sammutin puristamalla kahvat lyhyesti yhteen. Toista tarvittaessa.

Kierrä palokohteen sille puolelle, josta voit nähdä liekkejä. Sammuta niin pitkään, että liekkejä ei enää näy.

Raivaa palava aine pois ja varmista sammutuksen onnistuminen esimerkiksi tallomalla kytevät kohdat sammuksiin.

Soita numeroon **112** ja kerro tapahtuneesta.

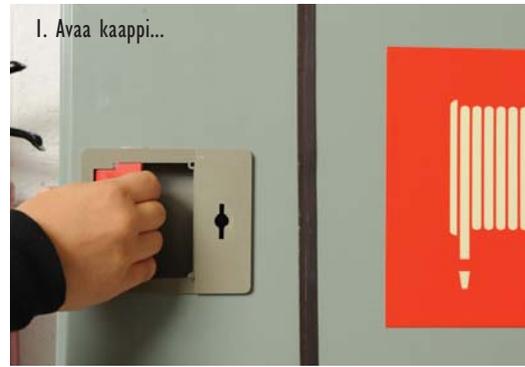
Pikapalopostin käyttö

Joidenkin kiinteistöjen, erityisesti yritysten ja laitosten, palokalustoon kuuluu myös pikapaloposti. Usein sitä luullaan erehdyksessä palokunnalle tarkoitetuksi kalustoksi ja siksi siihen ei uskalleta koskea.

Kyseessä on rakennuksen käyttäjien turvaksi tarkoitettu hyvin tehokas alkusammutusväline. Pikapalopostin toiminta-aika on lähes rajoittamaton, ja siinä mielessä se on monin verroin tehokkaampi kuin esimerkiksi tavallinen käsiammutin.

Avaa pikapalopostikaappi, riko tarvittaessa muovinen lukensuojus vaikkapa kynärpäällä kolauttamalla. Kytke paine sulkuventtiilistä letkuun ja vedä letkua ulos kelalta tarvitsemasi määrä.

Aloita sammuttaminen noin 5 metrin päästä. Suuntaa vesisuihku liekkien alaosaan ja jatka sammuttamista kunnes tuli on sammunut. Suorita sammutusraivaus ja tukahduta tai kastele vielä mahdollisesti kytevät kohdat. Soita numeroon **112** ja kerro tapahtuneesta.

Alkusammutuskoulutus -opas

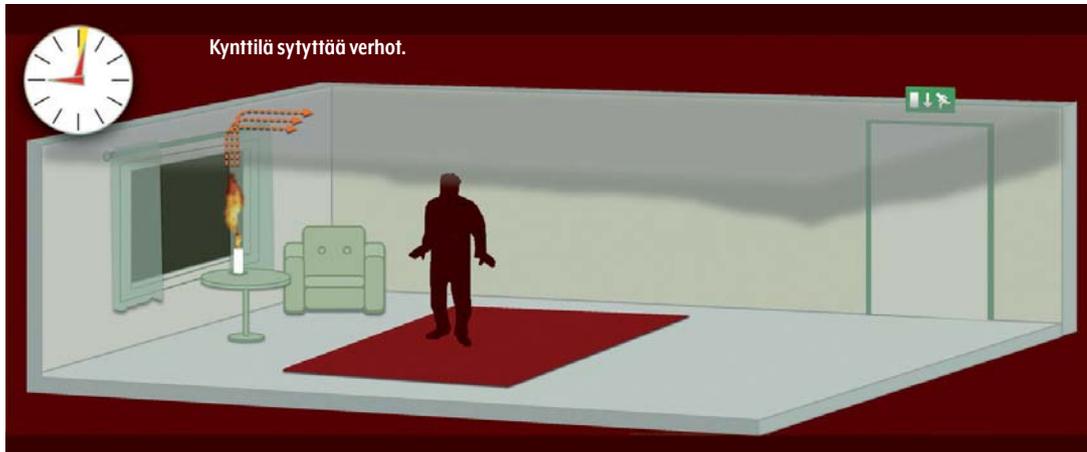
liittyy valtakunnalliseen AS 1 -alkusammutuskoulutuskonseptiin.

Vuosittain maassamme syttyy noin 15 000 tulipaloa ja oppilaitoksissa noin 100 tulipaloa. Oppilaitoksissa on huolehdittava siitä, että jokainen työntekijä tietää kiinteistön alkusammutusvälineiden sijainnin ja osaa käyttää niitä. Henkilökunnan omat toimet tulipalon alkuvaiheessa ratkaisevat suurelta osin vahinkojen määrän. Lisätiedot: www.spl.fi ja www.spek.fi

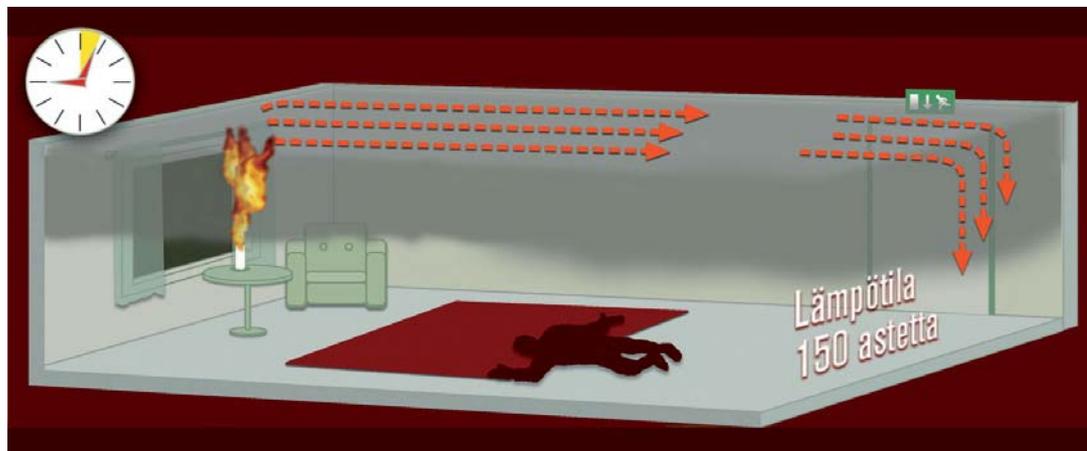

14. POISTUMISTURVALLISUUS

Jotta tulipalotilanteessa rakennuksesta poistuminen tapahtuisi nopeasti ja turvallisesti, on rakennuksen käyttäjien on syytä perehtyä poistumisjärjestelyihin. Ennalta valmistautuminen auttaa aina selviämään paremmin yllättävistä tilanteista.

Vaarallisia palokaasuja alkaa syntyä välittömästi.

Alle neljässä minuutissa 150-asteiset myrkykaasut tuhoavat keuhkot.

Palokaasut syttyvät jopa alle viidessä minuutissa ja sytyttävät kaiken palavan materiaalin huoneistossa.

Ole tietoinen kaikista poistumisreiteistä!

Poistumisreittien tulee olla aina vapaita ja niistä tulee päästä aina ulos asti ilman avainta. Liikkuesasi rakennuksen eri osissa katso jo valmiiksi, missä sijaitsee lähin poistumisreitisi ja mistä löytyy varareitti. Selvitä myös, missä on rakennuksen kokoontumispaikka poistumistilanteessa.

Joissakin rakennuksissa savulta tai tulipalolta voi suojautua siirtymällä samassa kerroksessa toiseen palo-osastoon. Tällöin on oltava hyvin selvillä siitä, kuinka pitkään eri osastoissa voidaan turvallisesti oleskella.

Mieti oikea toimintamalli valmiiksi

Onnettomuuden sattuessa ei ole enää aikaa miettiä, vaan silloin tulee toimia heti. Turvallista poistumista edistää, jos olet jo ennakolta miettinyt valmiin toimintamallin ja selvittänyt lähimmät poistumisreitit.

Huomioi muut ihmiset

Kun olet suunnitellut miten itse toimit, mieti myös toiminta muiden ihmisten osalta. Valmistaudu autamaan turvaan liikuntarajoitteiset ja muut henkilöt, jotka eivät omin keinoin siihen pysty.

Kun olet päässyt ulos, pysy kokoontumispaikalla

Mikäli havaitset, että joku ei ole päässyt rakennuksesta ulos, ilmoita asiasta pelastusviranomaiselle. Älä palaa rakennukseen, pelastustoimet kuuluvat palokunnalle!

Turvallista poistumista harjoitellaan vaiheittain

Poistumisharjoitukset kannattaa toteuttaa kolmena-neljänä eritasoisena harjoituksena. Vaiheittainen harjoittelu etenee pienimuotoisesta muutaman ihmisen omatoimisesta harjoituksesta kerrosten ja koko kiinteistön yhteisharjoitteluun siten, että oppiminen olisi aina ensisijainen tarkoitus ja ajankäyttö mahdollisimman tehokasta.

Hyvän mallin mielekkääseen poistumisharjoitteluun tarjoaa Suomen Palopäälystöliiton julkaisema *Poistumisturvallisuusopas* ja siihen liittyvä *DVD*. Opettele myös oikeat toimenpiteet ennakolta katsomalla *Exit – tie turvaan* -video You Tubesta!

Poistumisturvallisuusopas on tarkoitettu työpaikkojen turvallisuudesta vastaaville henkilöille. Oppaan ensimmäinen osa käsittelee organisaation turvallisuuskulttuurin yhteyttä mm. tarkoituksenmukaisiin ja tehokkaisiin poistumisturvallisuusratkaisuihin. Toinen osa tarjoaa käytännönläheisen ja mielekkään tavan poistumisharjoitusten toteut-

tamiseen. Oppaassa esitetyn vaiheittaisen mallin avulla poistumisharjoitukset voidaan toteuttaa turvallisesti ja suunnitelmallisesti. Lisätiedot: www.sppl.fi

15. SUOJAUTUMINEN VAARATILANTEISSA

Poistumisturvallisuuden johdonmukainen kehittäminen auttaa selviytymään erilaisissa vaaratilanteissa. Harjoittelu on hyvä toteuttaa vähintään kerran vuodessa. Kevään poistumisharjoitus voidaan pitää esimerkiksi joka kolmas vuosi suojautumisharjoituksena (taajuus alueeseen kohdistuvien kemikaaliriskien mukaisesti). Suojautus- tai poistumisharjoituksen jatkeeksi kriisivalmiutta testaava harjoitus (ns. karttahoito) harjoituksena, jossa mukana osa henkilökuntaa).

TOIMINTAOHJE UHKA- JA EVAKUOINTITILANTEISSA

Ennalta suunnitellut kokoontumispaikat 1, 2 ja 3

Joissakin tilanteissa sisälle suojautuminen voi olla tehokkain ja järkevin tapa varmistaa opiston henkilöstö ja opiskelijoiden turvallisuus. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi tulipalo naapurikiinteistössä tai tilanne, jolloin viranomaiset ovat antaneet yleisen vaaramerkin.

Yleinen vaaramerkki on minuutin mittainen, seitsemän sekunnin sykleissä vuorottain nouseva ja laskeva sireenin ääni. Vaara ohi -merkki on minuutin pituinen, yhtäjaksoinen sireenin ääni.

Kun kuulet ulkohälyttimellä annettun yleisen vaaramerkin, se merkitsee seuraavia toimia:

- Siirry sisään ja pysy sisällä.
- Sulje ovet ja ikkunat, pysäytä koneellinen ilmanvaihto.
- Kuuntele radiosta lisäohjeita.
- Vältä puhelimen käyttöä.
- Älä poistu alueelta, elleivät viranomaiset siihen kehota.

Suojautuminen väkivallan uhkaa vastaan

Uhkatilanteissa poistutaan ensisijaisesti etukäteen suunnitellulle turvalliselle kokoontumispaikalle. Jos tämä ei ole mahdollista, on suojauduttava sisälle rakennukseen.

Yhtälailla – kuin muitakin uhkatilanteita varten – tulisi kiinteistöissä harjoitella myös suojautumista sisällä uhkaavassa väkivaltatilanteessa.

Keskuskuulutuslaite

Jotta tieto olemassa olevasta uhkatilanteesta saadaan välitettyä koko koulu- tai työyhteisölle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, tulisi oppilaitoksissa ja työpaikoilla varautua antamaan sisälle suojautumiskäskeä kuulutuslaitteella.

Kuulutuspisteitä tulisi olla useita ja henkilökuntaa tulisi kouluttaa laitteen käyttöön eri tilanteiden varalta. Nykyaikaisiin kuulutusjärjestelmiin kannattaa tallentaa hälytysnauhoitteet valmiiksi. Nauhoitteita on hyvä käyttää myös teoriakoulutuksissa, jotta hälytysohjeet tulevat tutuiksi.

Suojautumiskäskeä ei voi tilanteen äkillisyyden ja vakavuuden vuoksi olla kovin pitkä. Parhaimmillaan jo etukäteen sovittu signaaliäänen tai koodi-

sanan tulisi käynnistää ennakoitua harjoitellut suojautumistoimenpiteet. Vastaavasti on syytä sopia etukäteen myös tapa, jolla ilmoitetaan vaaran poistumisesta ja sisälle suojautumisen purkamisesta.

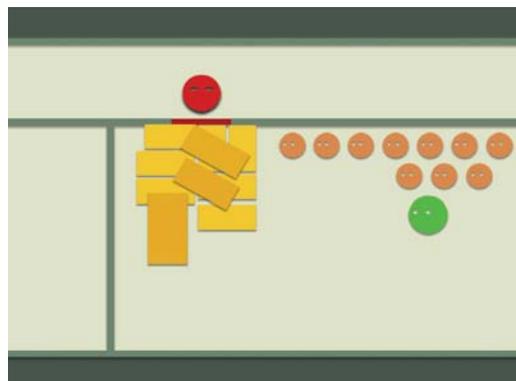
Luokkien ja työtilojen ovien lukitus

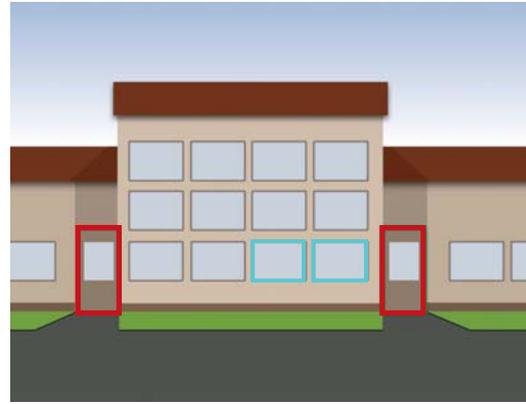
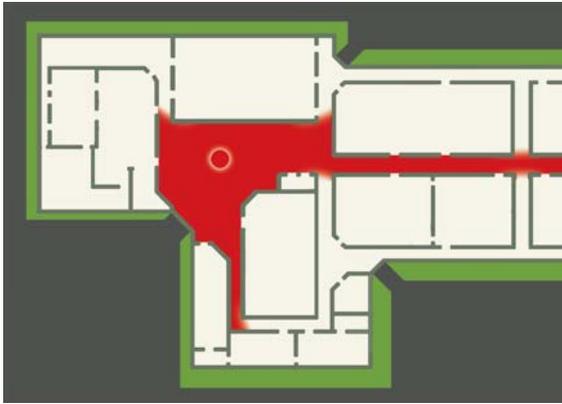
Etukäteen on varmistettava siitä, että em. tilojen ovissa on tehokkaasti ja nopeasti takalukittavat lukkolaitteet. Jokaisen henkilökuntaan kuuluvan tulee opetella kytkemään lukkolaitteet takalukitusasentoon äkillisessä suojautumistilanteessa.

Suojautuminen luokassa tai työtilassa

Suojaudu oven puoleiselle seinustalle kauimmaiseen nurkkaan. Suositusten mukaan sisäovien ja -seinien ikkunoiden tulisi olla helposti ja nopeasti peitettävissä esimerkiksi kaihtimin tai verhoihin.

Sisälle suojautumisen tehostamiseksi tulisi luokan tai muun tilan irtokalusteet siirtää nopeasti

Suojautumisen suunnittelu, etukäteisharjoittelu ja oman kiinteistön poistumisjärjestelyiden tuntemus auttavat selviämään äkillisistä uhkatilanteista.

oven eteen. Tämä estää ja hidastaa osaltaan mahdollisten asiaan kuulumattomien tunkeutumista sisään.

Laiseinäisissä tai muuten ohutseinäisissä tiloissa voidaan suojautua kalusteiden (tarvittaessa kaadetujen) taakse. Suojautujien on valittava paikansa huonetilasta siten, että ovelta ei ole suoraa näköyhteyttä sijoittumispaikkaan. Jonkinlaisena ohjeena voisikin pitää sijoittumista oven puoleiselle seinustalle kauimmaiseen nurkkaan. Tarpeetonta liikkumista/vaeltelua tilassa tulee välttää ja suosittelemme lattialle istumista. Suojautumista tulee jatkaa, kunnes vaaratilanne on todistettavasti lauennut tai kun suojautumisen purkamiseen erikseen kehoitetaan Oppilaitoksen johdon tai viranomaisten taholta.

Avun hälyttäminen

Lähes kaikilla on nykyisin matkapuhelin. Ei ole tarkoituksenmukaista eikä järkevää, että jokainen ryhtyy erikseen soittamaan hätäkeskukseen ja pyytämään apua. Riittää, kun yksi henkilökuntaan kuuluva soittaa numeroon **112** ja kertoo meneillään olevasta uhkatilanteesta ja siihen liittyvästä suojautumisesta. Mikäli tilanne oleellisesti muuttuu

tai tilanteesta saadaan uutta tietoa esimerkiksi kuulohavaintojen perusteella, on saman henkilön syytä soittaa hätäkeskukseen uudelleen, jotta hätäkeskus voi päivittää tietojaan apuun tuleville viranomaisille.

Toimintaohjeet kaasuvaaratilanteessa

Jos olet sisätiloissa ja haistat kaasun hajua:

- paina märkä vaate suun eteen ja hengitä sen läpi
- pysyttele yläkerroksissa kunnes vaara on ohi
- kuuntele radiota.

Jos olet ulkona etkä pääse sisälle:

- kiirehdi kaasupilven alta sivutuuleen
- pyri mahdollisimman korkealle paikalle, vaikkapa mäen päälle
- paina märkä vaate suun eteen ja hengitä sen läpi.

Säteilyvaara

Säteilytilannetta maassamme valvotaan laajan automaattisen mittausverkoston kautta koko ajan.

Tarvittaessa ihmiset evakuoitetaan vaara-alueilta tai viranomaiset kehottavat suojautumaan sisätiloihin. Pienetkin muutokset huomataan välittömästi ja niistä tiedotetaan viipymättä. Säteilyvaarasta annetaan tarvittaessa myös yleinen vaaramerkki (STUK:n nettisivut ja teksti-TV:n sivut).

16. OPPILAITOKSEN ENSIAPUVALMIUS

Työturvallisuuslain 36 §:n mukaan työpaikoilla on pidettävä yllä ensiapuvalmiutta, johon kuuluvat asianmukaiset tarvikkeet ja välineet, ensiavun antamiseen perehtyneet henkilöt ja tiedot siitä, mihin toimiin tapaturman tai sairastumisen vuoksi on ryhdyttävä, jotta apua saataisiin nopeasti. Ensiavulla tarkoitetaan tapahtumapaikalla tai sen läheisyydessä annettavaa fyysistä tai psyykkistä apua.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut työpaikan ensiapuvälineistä ohjeellisen suosituksen, jossa ensiapuvälineistö määräytyy työpaikan koon ja oletettavan tapaturmariskin mukaan.

Työnantaja voi järjestää laissa tarkoitettua ensiapukoulutusta useammalla tavalla. Mikäli työterveyshuollossa on pätevä ensiapuopettaja, tämä voi toimia kurssien opettajana. Ensiapuopettaja on aina asianmukaisen opettajakoulutuksen saanut henkilö.

Vaihtoehtoisesti koulutusta voi tilata Suomen Punaiselta Ristiltä. Kurssin ohjelmaa voidaan pinnottaa kohderyhmän mukaan.

Ensiapukoulutusta antavat myös alueelliset pelastusliitot, jotka niin ikään muokkaavat koulutuksen sisällön asiakkaan tarpeiden mukaisesti.

Tässä luvussa rajoitutaan tarkastelemaan ja pohtimaan toimintaa yllättävissä tilanteissa, joissa työntekijöiden on osattava toimia nopeasti ja yleensä ilman erityisiä ensiapuvälineitä. Koottu aineisto ja esimerkkitapaukset toimivat hyvänä kertaustamateriaalina varsinaisia ensiapukursseja käynneille ja

toivottavasti myös hyvänä kimmokkeena tuleville kursseille hakeutuville.

16.1 Loukkaantunut tai äkillisesti sairastunut tarvitsee apua

Ensimmäiset minuutit ovat kriittisen tärkeitä. Hätäensiavulla voitetaan autettavalle ja apuun rientäville ammattilaisille lisäaikaa. Hätäensiapu tarkoittaa niitä toimia, joilla loukkaantuneen tai äkillisesti sairastuneen ihmisen henki voidaan pelastaa ja estää hänen tilaansa huononemasta.

Autettavan selviytymisen kannalta on tärkeää, että avun tarve huomataan mahdollisimman pian. Kun autettava on auttajalleen entuudestaan tuntematon, saattaa auttamiskynnys nousta korkeaksi. Vieras ihminen koetaan helposti pelottavaksi, ja tuntemattoman ihmisen koskettaminen saattaa tottumattomasta tuntua vastenmieliseltä.

Jokainen autettava tulee tutkia ensiaputarpeen arvioimiseksi – oli hän sitten tajuissaan tai ei. Hätäensiavussa pyritään ensisijaisesti turvaamaan henkilön hapensaanti eli hengitys ja verenkierto aina ammattiavun tuloon asti. Hapensaannin estyminen johtaa nopeasti aivosolujen vaurioitumiseen.

Jo **4–6 minuutin** kuluttua sydämen pysähtymisestä ovat aivojen soluvauriot mahdollisia, **6–10 minuutin** kuluttua vauriot ovat jo todennäköisiä ja **10 minuutin** hapettomuuden jälkeen seurauksena on pysyvä aivovamma.

Näin ollen ensimmäiset minuutit ratkaisevat. Hätäensiavun viivästyminen aiheuttaa seurauksia,

joita ei myöhemmillä hoitotoimilla enää voida korjata.

Loukkaantunut tai äkillisesti sairastunut on varmasti kiitollinen saamastaan avusta, vaikka hän ei hädän hetkellä sitä pystyisikään auttajalleen kertomaan. Jokainen ihminen ansaitsee apumme. Meiltä ei odoteta mitään ihmetekoja, ja auttaa voimme vain oman osaamisemme ja voimiemme rajoissa. Jo hätätilanteen tunnistaminen ja ammattiavun hälyttäminen ajoissa saattavat pelastaa autettavan hengen.

Aina kannattaa yrittää!

Kun kohtaat maassa makaavan henkilön

1. Estä lisäonnettomuudet: järjestä liikenteenohjaus, varoituskolmio jne.
2. Selvitä avun tarve: hengittääkö autettava, onko hän tajuissaan?
3. Jos et saa autettavaa hereille, tee hätäilmoitus. Soita numeroon **112**.
4. Kerro mitä on tapahtunut ja missä on tapahtunut. Toimi sitten hätäkeskuksen antamien ohjeiden mukaan.
5. Järjestä apuun tuleville tarvittaessa opastus.
6. Seuraa autettavan tilaa, soita tarvittaessa uudelleen numeroon **112**. Pysy paikalla, kunnes ammattilaiset ottavat vastuun potilaasta.

16.2 Nyt on hätätilanne! Tunnista avun tarve!

1. Saatko hereille?

2. Tee hätäilmoitus!

112

3. Hengittäkö autettava?

EI

KYLLÄ

Avaa hengitystiet päätä taakse taivuttamalla.

4. Käännä hengittävä mutta tajuton henkilö kylkiasentoon!

Odota avun saapumista ja tarkkaile autettavaa. Jos tilanne muuttuu, soita **112**.

5. Elvytä, jos osaat.

Kun joudutaan tilanteeseen, jossa on liikkumattomana makaava loukkaantunut tai äkillisesti sairastunut henkilö, tulee aikailematta selvittää, mitä on tapahtunut.

Mikäli onnettomuus on aiheutunut esimerkiksi sähkövirrasta, tulee varmistua siitä, että olemme itse turvassa. Seuraavaksi selvitetään, onko autettava hengenvaarassa ja millaista apua tilanteessa tarvitaan.

TARKISTA:

1. Tajunta

Vastaako autettava puhutteluun? Reagoiko hän kevyeen ravisteluun? Reagoiko hän kipuun, esimerkiksi nipistykseen?

Jos henkilö ei herää, tee hätäilmoitus numeroon **112** ja noudata puhelimesta annettuja ohjeita! Häätäkeskuspäivystäjä voi opastaa sinua myös elvytyksen suorittamisessa. Tarkkaile autettavaa apua odottaessa.

Jos tilanne muuttuu, soita uudelleen numeroon **112**.

2. Hengitys

Katso, kuuntele ja tunnustele, hengittäkö autettava. Hengitys tuntuu hyvin omalla poskella. Jos hengitys tuntuu, käännä henkilö kylkiasentoon ja odota avun tuloa.

Jos hengitystä ei tunnu vaikka olet avannut hengitystiet, aloita elvytys!

Jatka elvytystä, kunnes autettavan elintoiminnot palautuvat, ammattiapu saapuu paikalle tai voimasi ehtyvät.

16.3 Hätäilmoitus

Jos kohtaat tajuttoman henkilön tai tapaturman uhrin, soita lähimmästä puhelimesta numeroon **112.**

Mikäli auttajia on useampia, voi yksi tehdä hätäilmoituksen toisten pyrkiessä auttamaan potilasta.

Matkapuhelimesta voit soittaa hätänumeroon ilman pin-koodia, kytket vain puhelimeen

virran ja näppäilet numeron **112** ilman suuntanumeroa.

Soita hätäilmoitus aina mieluummin hiukan liian aikaisin kuin hiukan liian myöhään.

Älä epäröi soittamista hätätilanteessa. Hätäilmoituksen tekijän tulee tietää vain, mitä on tapahtunut ja missä on tapahtunut ja onko ihmisiä vielä mahdollisesti vaarassa. Jos uhria on elvytettävä, mainitse asiasta. Hätäkeskuspäivystäjillä on käytössään erityiset elvytysohjeet, joilla he voivat puhelimitse opastaa elvytystaidoistaan epävarmaa auttajaa. Älä katkaise puhelua ennen kuin saat siihen luvan. Vastaa hätäkeskuspäivystäjän kysymyksiin tietämyksesi mukaan. Näin autat parhaiten paikalle tulevia ammattiauttajia sekä autettavaa.

16.4 Käännä tajuton kylkiäseentoon

Koukista polvi...

...taivuta toinen käsivarsi ylös pään korkeudelle ja toinen rinnan päälle...

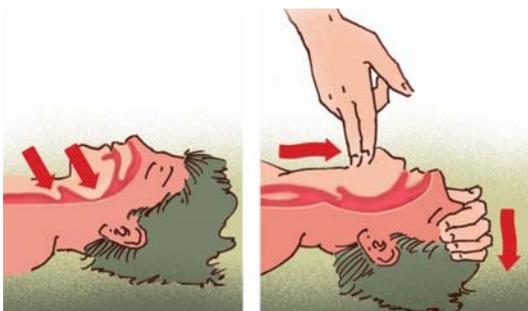
...käännä autettava kyljelleen tarttumalla kiinni hartioista ja lonkasta...

...taivuta autettavan päätä taaksepäin. Aseta koukistettu käsi leuan tueksi posken alle. Varmista vielä, että ilmavirtaus tuntuu kämmenselkää vasten.

Onko henkilö tajuton? Saatko hänet heille?

Tarttumalla autettavaa olkapäistä voit kevyesti ravistella ja samalla kysellä hänen vointiaan. Jos hän ei herää, hän on tajuton. Tällöin voit kääntää autettavan päätä taaksepäin kohottamalla alaleukaa. Samalla voit tarkkailla rintakehän liikkeistä hänen hengitystään.

Jos autettava hengittää, voit kääntää hänet kylkiasentoon kuvasarjan esittämällä tavalla (s. 37). Kylkiasennossa hengitystiet pysyvät auki ja mahdollinen oksennus ja muut eritteet voivat valua esteettä ulos tukkimatta hengitysteitä. Soita apua numerosta **112**. Seuraa jatkuvasti autettavan hengitystä. Älä jätä potilasta yksin. Tarkkaile muutoksia tajunnantasossa ja kerro niistä ammattiauttajille. Suojaa autettava ulkona kylmältä odottelun ajaksi.

Tajutonta ei saa yrittää juottaa, eikä hänen suuhunsa saa laittaa mitään.

Jos autettavan tila huononee, aloita tarvit-taessa elvytys.

16.5 Äkillinen sairauskohtaus

Moniin sairauksiin liittyy äkillisiä kohtauksia, jotka vaativat nopeaa ensiapua. Voimakkaat oireet voivat pelästyttää potilaan läheiset ja näin estää järkevän tilannearvion sekä ammattiavun paikalle kutsumisen. On tärkeää pysyä rauhallisena ja turvata autettavan tärkeimmät elintoiminnot: esteetön hengitys ja sydämen toiminta. Samalla on syytä koko ajan seurata autettavan tajuntaa.

Apuun tulevien ammattilaisten ja lääkärien on helpompi aloittaa hoito, jos he saavat tietoa ha-

vaituista oireista ja autettavan tilan muutoksista.

Tajunnan häiriöt, tajuttomuus

Muutos tai häiriö tajunnassa on aina vakava oire. Ellei henkilö reagoi, hälytä apua numerosta **112**.

Häiriö voi kehittyä hitaasti tai äkillisesti. Syynä voi olla tapaturma tai sairauskohtaus.

Aseta tajuton tai tokkurainen autettava kylkiasentoon odottamaan ambulanssikuljetusta.

Kouristukset

Soita numeroon **112** mahdollisimman nopeasti. Tavallisin syy kouristuksiin on epileptinen kohtaus. Epilepsia on aivosähkötoiminnan häiriötila. Autettavan ranteesta tai kaulalta voit löytää epilepsiapotilaan tunnuksen.

Muita mahdollisia syitä kouristelulle ovat mm. korkea kuume, alkoholimyrkytys ja äkkielottomuus.

Pysy rauhallisena, vaikka kohtaus on usein raju ja pelottavan näköinen. Alkanutta kohtausta ei voi pysäyttää. Normaalisti kohtaus on ohi noin 10 minuutissa.

Kohtauksen saaneen henkilön suuhun ei saa laittaa mitään, ei edes lääkettä. Suojaa henkilön päätä kolhuilta kouristelun aikana.

On tärkeää varmistua kouristusten jälkeen, että autettava hengittää. Käännä hengittävä autettava kylkiasentoon.

Jos autettava ei hengitä, aloita painelu-puhallus-elvytys (30:2).

Diabeettinen sokki

Diabetesta sairastavan henkilön verensokeri voi laskea liian alas. Ellei henkilö saa tällöin apua ajoissa, hän voi mennä tajuttomaksi (diabeettinen sokki). Tämä shokkitila on hengenvaarallinen.

Autettava on yleensä kalpea, kylmänhikinen ja mahdollisesti sekava, jopa aggressiivinen. Jos autettava on yhteistyökykyinen, anna hänelle jotain sokeripitoista, esimerkiksi pari kolme sokeripalaa, pieni

suklaapatukka, hedelmiä tms. Sokerin imeytyessä autettavan tilanne korjaantuu noin 10 minuutissa.

Jos annettu ravinto ei auta, hälytä apua numerosta **112**. Jos autettava on tajuton, aseta hänet kylkiasentoon ja hälytä välittömästi apua numerosta **112**. Tajuttomalle ei saa antaa suun kautta mitään ravintoa.

Äkillinen rintakipu

Rintakipu on aina vakava oire. Tavallisin syy kovaan rintakipuun voi olla häiriö sydämen toiminnassa. Hälytä välittömästi apua numerosta **112**. Kerro, että kyseessä on rintakipupotilas.

Sydäntä ravitseva suoni on voinut ahtautua tai tukkeutua. Tällöin kyseessä voi olla sydäninfarkti. Sydäninfarktin oireet johtuvat sydänlihaksen hapenpuutteesta. Tämä aiheutuu yleensä sepelvaltimoon muodostuneesta verihyytymästä. Kipu säteilee myös kaulalle, kainaloon ja käsivarsiin, erityisesti vasempaan käsivarteeseen. Autettava on usein pahoinvoiva, kalpea ja kylmänhikinen. Hän voi myös äkillisesti menettää tajuntansa. Mikäli autetavalla on nitroja, anna niitä hänelle lepoasennossa.

Mikäli lepoasento ja nitrojen nauttiminen eivät auta 15–20 minuutissa, voi kyseessä olla sydäninfarkti.

Rauhoita autettavaa. Mikäli nitroja ei ole anna autettavalle aspiriini tai disperiini pureskeltavaksi tai veteen liuotettuna. Tablettia ei pidä antaa henkilölle, joka on näille aineille allerginen. Jos autettava menee elottomaksi eikä hengitystä tunnu, aloita heti elvytys. Ilmoita muuttuneesta tilanteesta välittömästi numeroon **112**.

Autettavan nopea hoitoon saanti edesauttaa toipumisennustetta. Nykyaikaisen liuotushoidon avulla verihyytymä voidaan liuottaa pois ja suuremmat sydänlihaksen vauriot vältetään.

Häiriöt aivoverenkierrossa

Kun henkilön puhekyky yllättäen katoaa ja hänelle ilmaantuu näköhäiriöitä, on usein kyse häiriöstä aivojen verenkierrossa. Oireina ovat usein myös eristeiset raajojen halvaantumiset.

Muita oireita voivat olla tunnottomuus, voimattomuus, huimaus, pahoinvointi, päänsärky ja tajunnan tason muutokset.

Vaikka oireet olisivat lieviäkin, autettava tarvit-

see välitöntä ammattiapua. Hälytä apua numerosta **112**.

Äkillisen aivoverenvuodon tavallisimmat oireet ovat voimakas päänsärky, niskajäykkyys, pahoinvointi sekä tajunnan häiriöt.

Oireiden tunnistaminen ja pikainen hoidon aloittaminen parantavat autettavan ennustetta merkittävästi. Näin voidaan minimoida aivojen pysyvät vauriot. Hälytä heti apua numerosta **112**.

Vaikka maallikko ei todennäköisesti pystykään tarkemmin erittelemään kohtauksen aiheuttajaa, tulisi jokaisen oppia ymmärtämään pikaisen avun merkitys. Kannattaa muistaa, että kuka tahansa voi joskus saada äkillisen sairauskohtauksen. Toimimalla nopeasti voimme pelastaa vaikkapa oman perheenjäsenemme hengen!

16.6 Tukehtuminen uhkaa

Vieras esine, vaikkapa sitkeä lihapala, voi tukkia nielun tai henkitorven niin, että ilma ei pääse kulkemaan.

Koska ahdingossa oleva henkilö ei useinkaan pysty puhumalla ilmoittamaan hädästään, voi hän yrittää elin kertoa avuntarpeestaan. Tällöin nopeat toimenpiteet ovat välttämättömiä, jotta tukehtuminen estettäisiin.

Taivuta tukehtuvan vartaloa eteenpäin ja lyö kämmenen tyvellä napakasti 5 kertaa lapaluiden väliin. Voit myös komentaa henkilöä yskimään. Jos tämä ei auta, lähetä joku soittamaan apua numerosta **112**.

Käytä ns. Heimlichin otetta 5 kertaa. Jos tämä ei auta, lyö jälleen napakasti kämmenen tyvellä lapaluiden väliin 5 kertaa ja toista taas 5 kertaa Heimlichin otteella. Jos esine ei vielä kään irtoa ja autettava menee tajuttomaksi, aloita painelupuhalluselytys (30:2). Puhaltamalla voi onnistua saamaan happea keuhkoihin vieraan esineen ohi.

Vaarallisuutensa vuoksi Heimlichin otetta ei kannata loppuun asti vietyä harjoitella ihmisellä. Nykyään otetta voidaan kuitenkin tehokkaasti harjoitella erityisen nukkesimulaattorin avulla.

16.7 Tyrehtyvä verenvuoto

Runsas verenvuoto voi johtaa nopeasti sokkiin. Aikuisessa ihmisessä on noin 5 litraa verta. Lapsilla ja nuorilla verta on vähemmän.

Sydän pumppaa verta varsin voimakkaasti. Suuressa valtimovammassa verenhukka muodostuu hengenvaaralliseksi erittäin lyhyessä ajassa. Tällöin nopea toiminta on tarpeen.

Paina autettava pitkälleen ja rauhoita häntä. Paina sormilla tai kämmenellä suoraan vuotavaa kohtaa. Jos vuoto on raajassa, nosta raaja ylös. Tällöin verenvuoto vähenee. Huuda apua! Käske muita soittamaan numeroon **112!**

Jatka haavan painamista, kunnes ammattiapu ehtii paikalle.

Jos käytössä on sidetarvikkeita ja paikalle saapuu ensiaputaitoisia henkilöitä, voidaan vuotava haava sitoa painesiteellä. Tue vuotokohta koho-aseen. Toimita autettava silti hoitoon.

16.8 Opettele elvytystaitoja

1. TARKISTA TAJUNTA

Ota selvää, saatko elottomalta näyttävän henkilön hereille. Ravistele, puhuttele!

2. TEE HÄTÄILMOITUS. SOITA 112.

3. TARKISTA HENGITYS

Käännä autettavan päätä taaksepäin ja tarkista samalla, liikkuuko rintakehä.

4. ALOITA PAINELU-PUHALLUSELVYTYS

Jos auettava ei herää ja hengitys ei ole normaalia, aloita painelu-puhalluselvitys.

- Asetu polvillesi potilaan viereen ja paljasta autettavan rintakehä. Elvytysalustan tulee olla joustamaton.
- Aseta kämmenen tyviosa keskelle autettavan rintalastaa. Painele kämmenen tyvellä, toinen käsi alemman kädenselän päällä.
- Paina käsivarret suorina rintalastaa alaspäin n. 5–6 sentin verran 30 kertaa rytmillä 100–120 kertaa/minuutti. Laske painelut ääneen.

Puhaltaminen aloitetaan kahdella rauhallisella puhalluksella. Puhdista ensin potilaan suu nopeasti. Avaa hengitystiet taivuttamalla päätä

taakse. Sulje sieraimet peukalolla ja etusormella. Paina huulesi tiiviisti autettavan suulle, puhalla kaksi kertaa rauhallisesti ilmaa potilaan keuhkoihin.

Varmistu katsomalla, että autettavan rintakehä nousee ja laskee.

Jatka elvytystä tauotta rytmillä 30:2, kunnes autettavan elintoiminnot palautuvat, ammattiapua saapuu tai voimasi ehtyvät!

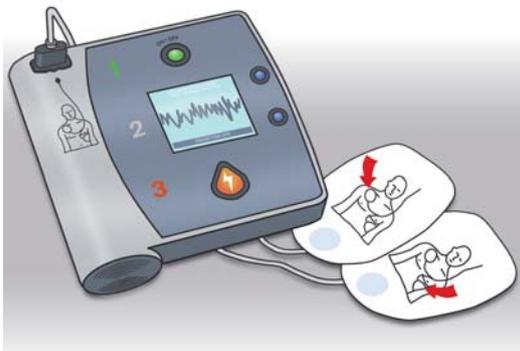
Lapsen elvytyksessä on käytettävä vähemmän voimaa sekä puhallettaessa että paineltaessa. Myös pään taakse taivutuksessa on oltava varovainen. Liika taivuttaminen voi tukkia lapsen hengitystiet. Vauvaikäisen paineluun riittää kaksi sormea ja leikki-ikäisillä yhden käden kämmentyvi. Lapsen elvytyksessä painantasvyvyys on 1/3 osa rintakehän paksuudesta.

Huomaa, että lapsen ja hukkuneen autettavan elvyttäminen aloitetaan aina viidellä rauhallisella puhalluksella ja jatketaan 30 painalluksella. Tämän jälkeen elvytystä jatketaan rytmillä 2 puhallusta, 30 painelua.

Defibrillaattori työpaikalla

Monet työpaikat ovat täydentäneet perinteistä ensiapuvälineistöään puoliautomaattisella defibrillaattorilla.

Äkillisen sydänpysähdyksen syy on usein sydämen vakava rytmihäiriö eli kammiovärinä.

Tällöin sydän värisee, mutta ei enää pysty pumpaamaan verta ja henkilön verenkierto pysähtyy. Defibrillaattorissa (sydäniskurissa, sydänstartissa) sähköimpulssi pysäyttää sydämen hetkellisesti, minkä jälkeen on mahdollista, että sinussolmuke käynnistää sydämen normaalin rytmiin ja sydän alkaa jälleen pumpata verta.

Puoliautomaattiset defibrillaattorit ovat teknikaltaan sellaisia, että niiden käyttö voidaan opettaa helposti ja turvallisesti maallikollekin. Laite ei anna sähköiskua mikäli sydämen rytmiä ei voida sähköllä hoitaa. Laite kytketään aina vain reagoimattomaan autettavaan.

Tässä luvussa aiemmin esitelty peruselvytys eli painelu-puhalluselvytys on tärkeä taito niin maallikoille kuin ammattilaisillekin.

Sydänpysähdyksessä potilaan selviytymisen kannalta oleellinen tekijä on aika, joka kuluu sydämen pysähtymisestä siihen hetkeen, kun defibrillaattorilla annetaan ensimmäinen isku. Tutkimusten mukaan kammiovärinäpotilaiden mahdollisuus selviytyä vähenee jopa 10 % minuutissa, ellei painelu-puhalluselvytystä anneta. Nopeasti aloitetut elvytystoimet ja käytettävissä oleva puoliautomaattinen defibrillaattori auttavat merkittävästi autettavan selviytymisessä.

Lisätietoja hätäensivusta saat mm. seuraavista julkaisuista:

Hätäensivupuohjeet-esite
Suomen Punainen Risti, 2014

Ensiapukirja
Suomen Punainen Risti, 2012
ISBN 978-951-658-171-5

Elvytystilanne – kyky auttaa -dvd
Suomen Punainen Risti, 2012

17. TOIMINNALLINEN TURVALLISUUSKOULUTUS ON OPPIMISKOKEMUS

Nykyaikaisten oppimiskäsitysten mukaan turvallisuuskoulutuksessa olisi tarpeen käyttää enemmän osallistavia ja ajattelemaan ohjaavia koulutusmenetelmiä. Toiminnallinen turvallisuuskoulutus on käytännössä hyväksi koettu malli tällaisesta kokeuksellisesta koulutusmenetelmästä.

Koulutuksessa käydään läpi organisaation turvallisuusasioita konkreettisten esimerkkien kautta. Näin yhdessä keskustelemalla ja havainnoimalla työympäristöään osallistujat hahmottavat omakohtaisesti erilaisia toimintatapoja. Eri toimipisteissä ja turvallisuustehtävissä kierrettäessä voi kuvitella mahdollisia onnettomuustilanteita ja siirtyä mielikuvissa osalliseksi tapahtumien ketjua. Vastaavaa mielikuvaharjoittelua käytetään tietoisesti urheiluharjoittelussa ja erilaisissa oppimistehtävissä.

Koulutuksen jälkeen mahdollisessa onnettomuustilanteessa ei lamaannuta tai pelästyä, koska tilanne ei tulekaan enää täytenä yllätyksenä. Mielien sopukoihin on jäänyt erilaisia toimintatapoja sekä selviytymisen malleja.

Omaan ympäristöön sidottu koulutus vaikuttaa henkilöstön asenteisiin, tietoihin ja taitoihin. Asenteiden muutokset vaativat yleensä omakohtaisia kokemuksia ja niiden lisäksi uskottavaa tietopohjaa. Asenteet muuttuvat hitaasti, eivätkä kaikki ole valmiita heti tunnustamaan muutoksia tapahtuneen. Kävelyn aikainen pohdinta jatkuu henkilöstön keskuudessa ja jokaisella henkilökohtaisesti. Onnistuneen koulutuksen jälkeen osallistujat tekevät ensin pieniä konkreettisia muutoksia omassa toimintatavoissaan. Pienten ja onnistuneiden muutosten myötä asennekin muuttuu ja muutoksia on valmius kokeilla jo laajemminkin toimissa. Motivaatio ja halukkuus hankkia ja ottaa vastaan turvallisuustietoutta lisääntyy. Näin myös yhteisöllisyys ja yhteinen vastuu organisaation turvallisuudesta korostuvat.

Toiminnallisen turvallisuuskoulutuksen kouluttajan tehtävänä on luotsata havaintoja ja ohjata keskustelua kohti toimivia ratkaisuja. Kouluttaja on oppimaan ohjaaja. Hän johdattaa joukkoa, asettaa kysymyksiä, mutta ei anna valmiita vasta-

uksia. Osallistujille annetaan mahdollisuus pohtia, etsiä itse ja kokeilla erilaisia ratkaisuja.

Kouluttaja kertoo osallistujille, että he ovat oman alansa tai toimipisteensä parhaita asiantuntijoita. Osallistujien on osattava toimia itsenäisesti onnettomuustilanteissakin, joten vetäjä ei voi sanella valmiita toimintamalleja. Yhdessä keskustellen haetaan organisaatiolle sopivat toimintatavat ja samalla kerätään kaikki arvokas tieto käytännön toimijoilta.

Turvallisuusorganisaation johtohenkilöt tekevät sitten tarvittavat päätökset ja informoivat henkilöstöä yhteisesti sovitusta toimintatavoista.

Turvallisuuskävelyopas on suunniteltu yritysten, hoito- ja oppilaitosten turvallisuusasioista vastaavien sekä muiden turvallisuusalan ammattilaisten käyttöön. Oppaassa esitellään toiminnallinen opetusmuoto, jota voidaan käyttää opetus- tai ohjausmenetelmänä riskienhallintatyössä, turvallisuuskoulutuksessa ja perehdytyskoulutuksessa. Turvallisuuskävely on osallistava työskentelymenetelmä, jossa tutustutaan työpaikan keskeisiin turvallisuusasioihin ja samalla keskustellaan, ideoidaan ja tehdään yhteisiä päätöksiä

toimintatavoista, joilla ylläpidetään turvallisuutta. Oppaassa on runsaasti turvallisuuskävelyn toteutuksessa hyödynnettäviä liitteitä. Lisätiedot: www.sppl.fi

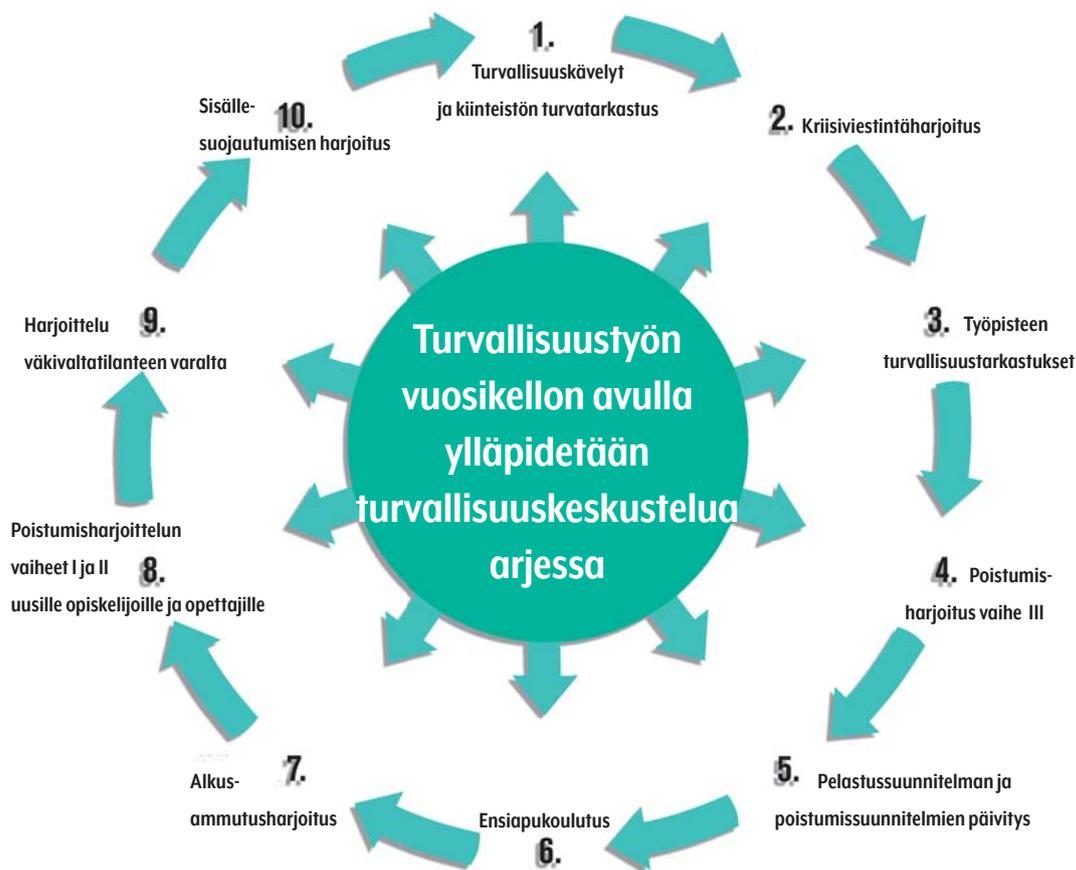
18. TYÖKALUJA TURVALLISUUSKOULUTUKSEEN

Turvallisuussuunnitteluun ja oppilaitoksen pelastussuunnitelmiin liittyy olennaisesti turvallisuuskoulutus. Tavoitteena on, että oppilaitos tietää velvollisuutensa, jotka sillä on vaaratilanteissa henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseksi. Lisäksi sen pitää olla varautunut pelastustoimenpiteisiin, johon sen oma henkilöstö kykenee. Työntekijöiden pitää tunnistaa erilaiset vaaran aiheuttajat ja osata ehkäistä onnettomuuksia.

Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri on ennen muuta toiminnan kulttuuria. Keskeisinä elementteinä ovat turvallisuuteen liittyvien asioiden tiedostaminen, turvallisuushaasteisiin puuttuminen ja vastuunkanto. Turvallisuusosaaminen koostuu yksilöiden tiedoista, taidoista, asenteista, kokemuksista ja kontakteista ja on välttämätöntä turvallisen oppimisympäristön ylläpitämisessä. Organisaation osaamista ovat myös yhdessä sovitut ja harjoitellut toimintatavat.

Oppilaitoksen henkilökunnan turvallisuusosaamisen kehittämisen pitää olla suunnitelmallista. Suunnitelmien pohjaksi on hyvä laatia turvallisuustyön vuosikello, jota noudattamalla turvallisuusasiat pysyvät esillä arjen keskusteluissa. Kellon sisältö on helposti rytmitettävissä lukukausien alkuun sijoittuvien, oppilaitoksille pakollisten poistumisharjoitusten ympärille.

OPPILAITOKSEN TURVALLISUUTYÖN VUOSIKELLO

Turvallisuustyön vuosikellon avulla kehitetään osaamista ja ylläpidetään turvallisuuskeskustelua

Materiaaleja oppilaitoksen turvallisuusviestintään ja -koulutukseen

Pelastusalan oppimateriaalit tukevat hyvin oppilaitoksen turvallisuusystyötä. Osa oppimateriaaleista on tarkoitettu turvallisuusvastaavalle käsikirjaksi ja toinen osa soveltuu jaettavaksi kaikille organisaation työntekijöille osana työturvallisuuslain edellyttämää työsuojelua ja työn vaaroihin perehdyttämistä.

Oppilaitoksen turvallisuusopas

Oppilaitoksen turvallisuusoppaaseen on koottu ne turvallisuuden osa-alueet, joiden hallinta kuuluu oppilaitoksen jokaisen työntekijän ammatilliseen perusosaamiseen. Tavoitteena voisi pitää, että jokainen oppilaitoksen työntekijä olisi saanut jo opiskeluaikanaan riittävän perehdytyksen turvallisuusasioihin ikään kuin uimataitoon rinnastettavana kansalaistaitona. Ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa tulisi aina perehdyttää opiskelijat juuri kyseisen ammatin kannalta keskeisiin turvallisuuskysymyksiin. Heidät tulisi myös kouluttaa alkusammutus- ja ensiaputaitoisiksi. Turvallisuus on kaiken koulutyön keskeinen periaate, johon koko henkilöstön tulisi sitoutua.

Lisätiedot: www.sppl.fi

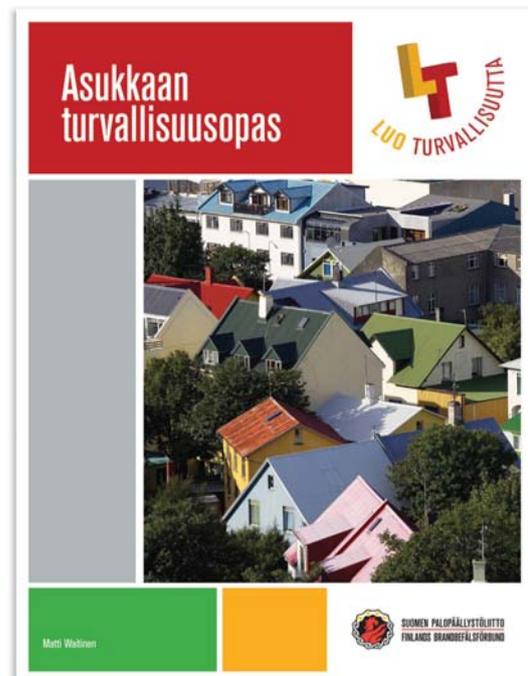

Asukkaan turvallisuusopas

Turvallisuus on asumisen keskeinen periaate, ja kaikkien taloyhtiön asukkaiden tulisi sitoutua siihen. Turvallisuusasioiden opetus, hyvän esimerkin tarjoaminen asukkaille ja hyvä turvallisuusasioista tiedottaminen on erityisen tärkeää. Pelastuslainsäädäntö korostaa omatoimista varautumista ja jokaisen ihmisen vastuuta omasta turvallisuudestaan.

Saman ajatusmallin mukaan jokainen ihminen on ensisijaisesti itse vastuussa omasta ja läheistensä kaikkinaisesta turvallisuudesta. Asukkaan turvallisuusopas tarjoaa laajan perustietopaketin asumisympäristön erilaisten riskien tunnistamiseen ja asumisen turvallisuuden parantamiseen.

Lisätiedot: www.sppl.fi

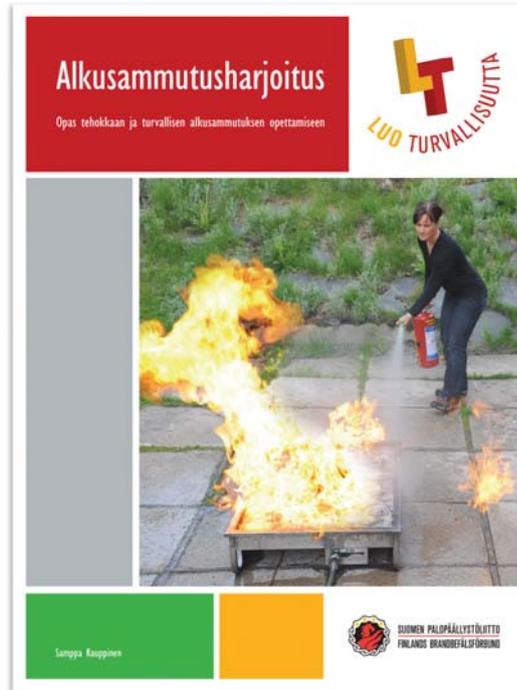

Alkusammutusharjoitus – opas turvallisen ja tehokkaan alkusammutuksen opettamiseen

Alkusammutusharjoitusopas liittyy valtakunnalliseen AS 1 -alkusammutuskoulutuskonseptiin. Vuosittain maassamme syttyy noin 15 000 tulipaloa ja niissä menehtyy noin 80 henkilöä. Työpaikoilla on huolehdittava siitä, että jokainen työntekijä tietää kiinteistön alkusammutusvälineiden sijainnin ja osaa käyttää niitä. Henkilökunnan omat toimet tulipalon alkuvaiheessa ratkaisevat suurelta osin vahinkojen laajuuden.

Pelastuslaitokset järjestävät vuosittain yli 3 000 alkusammutuskoulutusilaisuutta. Vuonna 2015 näissä koulutettiin yli 70 000 ihmistä alkusammutustaitoisiksi. Alkusammutusharjoitusopas on myös jokaisen alkusammutuskouluttajan käsikirja turvalliseen kouluttamiseen. Opas soveltuu myös käytettäväksi oppilaskohtaisena koulutusta tukevana materiaalina AS 1 -koulutuksessa.

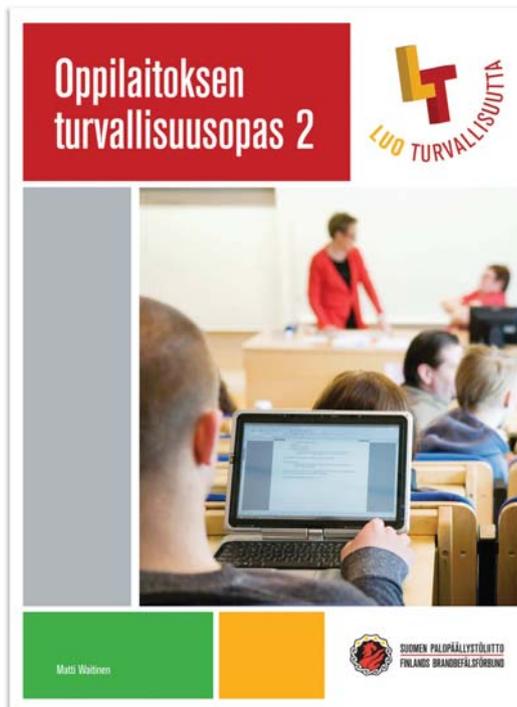
Lisätiedot: www.sppl.fi ja www.spek.fi

Oppilaitoksen turvallisuusopas 2

Oppaan tarkoitus on avata oppilaitosten turvallisuudesta vastaaville henkilöille turvallisuuskulttuurin moniselkoista käsitettä ja niitä keinoja, joilla turvallisuuskulttuuria voidaan kehittää suotuisaan suuntaan. Opas perustuu keskeisiltä osiltaan joulukuussa 2011 julkaisemaani väitöstutkimukseen, joka kohdentui koulujen turvallisen oppimisympäristön fyysisen turvallisuuden osa-alueeseen helsinkiläisissä perusopetuksen kouluissa. Tutkimuksessa pyrittiin arvioimaan helsinkiläisten koulujen turvallisuuskulttuuria monimuotoisesti, määrittämään koulut turvallisuuskulttuurin tason mukaiseen pistejärjestykseen ja löytämään sekä tarkastelemaan lähemmin syitä, jotka ovat aiheuttamassa turvallisuuskulttuuriin koulujen välisiä eroja.

Lisätiedot: www.sppl.fi

Poistumisturvallisuusopas

Poistumisturvallisuusopas on tarkoitettu työpaikkojen turvallisuudesta vastaaville henkilöille. Oppaan ensimmäinen osa käsittelee organisaation turvallisuuskulttuurin yhteyttä mm. tarkoituksenmukaisiin ja tehokkaisiin poistumisturvallisuusratkaisuihin. Toinen osa tarjoaa käytännönläheisen ja mielekkään tavan poistumisharjoitusten toteuttamiseen.

Oppaassa esitetyn vaiheittaisen mallin avulla poistumisharjoitukset voidaan toteuttaa turvallisesti ja suunnitelmallisesti. Pelastuslaki velvoittaa rakennuksen omistajaa ja haltijaa sekä toiminnanharjoittajaa huolehtimaan siitä, että rakennuksessa olevat henkilöt pystyvät tulipalossa tai muussa äkillisessä vaaratilanteessa poistumaan rakennuksesta tai että heidät voidaan pelastaa muulla tavoin. Toiminnanharjoittajan on hyvä tiedostaa, että vaikka kiinteistön omistaja olisikin laatinut pelastussuunnitelman yhteyteen poistumisturvallisuussuunnitelman, voi harjoitettu toiminta edellyttää lisätoimenpiteitä poistumisturvallisuuden takaamiseksi. Tällä oppaalla halutaan motivoida työpaikkoja vaiheittaiseen ja säännölliseen poistumisharjoitteluun.

Lisätiedot: www.sppl.fi

Exit - Tie turvaan!

Exit - Tie turvaan! -video tarjoaa tutkimukseen, kokemukseen, asiantuntijuuteen ja määräyksiin perustuvaa tietoa poistumisturvallisuudesta.

Videomateriaalin on tuottanut Suomen Palopäällystöliitto yhdessä usean turvallisuusalan toimijan kanssa.

Materiaalin voi ladata maksutta YouTubesta.

Turvallisuuskävelyopas

Turvallisuuskävelyopas on suunniteltu yritysten, hoito- ja oppilaitosten turvallisuusasioista vastaavien sekä muiden turvallisuusalan ammattilaisten käyttöön. Oppaassa esitellään toiminnallinen opetusmuoto, jota voidaan käyttää opetus- tai ohjausmenetelmänä riskienhallintatyössä, turvallisuuskoulutuksessa ja perehdytyskoulutuksessa.

Turvallisuuskävely on osallistava työskentelymenetelmä, jossa tutustutaan työpaikan keskeisiin turvallisuusasioihin ja samalla keskustellaan, ideoidaan ja tehdään yhteisiä päätöksiä toimintatavoista, joilla ylläpidetään turvallisuutta. Oppaassa on runsaasti turvallisuuskävelyn toteutuksessa hyödynnettävää tietoa sekä vinkkejä.

Lisätiedot www.sppl.fi

Vaaran paikka!

Vaaran paikka! on laaja opetuspaketti 6–12-vuotiaiden lasten turvallisuusopetukseen.

Monipuolisessa aineistossa on kymmeniä kuvia erilaisista lapsen elämänpiiriin kuuluvista, keskustelua herättävistä tilanteista, omat tekstiosuudet opettajalle ja oppilaalle sekä runsaasti harjoituksia ja tehtäviä. Tärkeät asiat opittuaan ja turvallisuustestin läpäistyään oppilas saa turvallisuusdiplomin.

Oppimateriaali antaa opettajalle ja kasvattajalle hyvät perustiedot ja tarjoaa kiinnostavan tavan opettaa näitä kansalaistaitoja jo pienillekin lapsille. Opetuspaketti on saatavilla myös ruotsiksi. Vaaran paikka -materiaalia voi kysyä omalta pelastuslaitokselta.

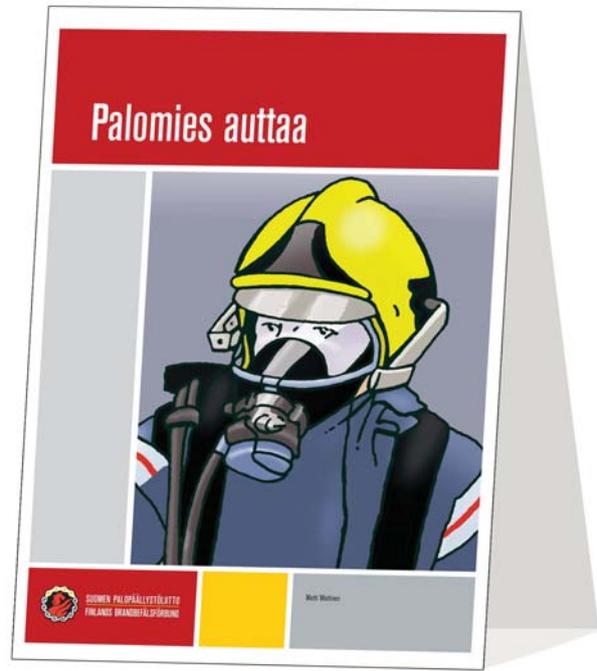

Palomies auttaa -opetustaulusarja

Palomies auttaa -opetustaulusarja on tarkoitettu esi- ja alkuopetukseen 6–8-vuotiaiden lasten turvallisuuskasvatukseen.

Pöydällä seisova vahvasta pahvista valmistettu taulusarja sisältää yhteensä 27 taulua. Mukana on viisi turvallisuuden eri aihealueita käsittelevää sarjaa, joissa kussakin on 5–6 taulua. Taulusarjan mukana on viiteleikkejä, jotka tekevät oppimiskokemuksesta toiminnallisen.

Lisätiedot www.sppl.fi

Työntekijän turvallisuusopas

Työntekijän turvallisuusopas on tarkoitettu kaikille työpaikan henkilökuntaan kuuluville, ja se soveltuu myös ammatillisen opetuksen työssäoppimiskokosten oppimateriaaliksi. Kun jokainen työntekijä tunnistaa vaaranpaikat ja tietää, miten hätätilanteessa toimitaan, voidaan suuronnettomuudet välttää ja tapaturmista aiheutuneet aineelliset ja henkilövahingot pitää mahdollisimman vähäisinä.

Riskitietouden lisääntyessä koko henkilöstö voi omaehtoisesti ja tehokkaasti ennaltaehkäistä vaaratilanteita.

Riskitietouden lisääminen kuuluukin olennaisesti turvallisuuskulttuurin kehittämiseen.

Lisätiedot www.sppl.fi

&#it happens!

&#it happens! -materiaali on tarkoitettu toisen asteen opiskelijoiden turvallisuusopetukseen.

Ensimmäinen luku käsittelee todellisia onnettomuuksia, joissa nuoret ovat olleet keskeisesti mukana. Esimerkkien avulla pyritään vaikuttamaan nuorten turvallisuusasenteisiin: ”Näin voi oikeasti käydä ihan tavallisille nuorille ja näin on ihan oikeasti myös käynytkin!”

Toisessa luvussa edetään oikeudellisista vastuukysymyksistä hätäilmoituksen tekemiseen, alkusammutustaitoihin, hätäensiapuun ja poistumisturvallisuuden perustaitoihin.

Materiaalia voi kysyä omalta pelastuslaitokselta.

Alkusammuttaminen – Paloturvallisuuskoulutus

Alkusammuttaminen-dvd antaa perustiedot alkusammuttamisesta ja toiminnasta tulipalotilanteessa. Dvd soveltuu mainiosti kaikkeen alkusammutus- ja paloturvallisuuskoulutukseen, ja se toimii myös itseopiskelupaketina.

Dvd auttaa myös tunnistamaan ympäristön riskejä ja ymmärtämään alkusammutustaitojen merkityksen tulipalotilanteessa.

Lisätiedot: www.sppl.fi

Paloturvallisuusopetus-dvd

Video, joka antaa realistisen kuvan tulipalon nopeasta kehitymisestä pienestä alkupalosta täysimitaiseksi huoneistopaloksi. Tämä on todenmukainen opetus-dvd, joka sisältää seuraavat osiot:

- rasvapalo kattilassa
- lastenvaunujen palo porrashuoneessa
- tuikkukynttilät
- palovaroitin pelastaa
- huoneistopalo
- käsisammuttimen käyttö
- palovaroittimen asennus
- sammutuspeitteen käyttö.

Sairaalapalo-dvd

Dvd:llä seurataan poistumisharjoituksen järjestämistä sairaalaympäristössä tulipalon havaitsemisesta aina loppupalautteeseen. Harjoituksen tarkoituksena on testata sairaalan pelastussuunnitelman ja -organisaation toimivuutta tilanteessa, jossa evakuoidaan ihmiset turvallisempaan paikkaan. Harjoitusta on edeltänyt turvallisuusorganisaation ja henkilöstön vaiheittainen koulutus sekä ohjeistuksen tarkistaminen.

Dvd sopii hyvin mm. sairaaloiden, terveyskeskusten, vanhainkotien ja muiden hoitolaitosten turvallisuuskoulutustilaisuuksiin.

Lisätiedot: www.sppl.fi

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön turvallisuusoppaat

SPEK tuottaa ja päivittää vuosittain useita oppaita. Esimerkiksi SPEK Opastaa -sarjan oppaista löytyy paloturvallisuusohjeita moneen lähtöön. Oppaissa käsitellään mm. kerrostalojen paloturvallisuutta, maatilojen paloturvallisuuden suunnittelua sekä palovaroittimien sijoittamista ja valintaa.

Lisätiedot: www.spek.fi

Oppilaitosturvallisuus

On oppilaitosturvallisuutta käsittelevä käytännönläheinen yleisesitys, jossa turvallisuutta tarkastellaan moniulotteisena ilmiönä niin oppilaitoksen, kuin sen henkilökunnan ja opiskelijoiden näkökulmasta.

Kirjassa käydään läpi kattavasti turvallisuuden eri osa-alueita johtamisen, yksittäisten henkilöiden vastuiden, turvallisen oppimisympäristön sekä velvoittavan sääntelyn näkökulmista. Lisäksi kirjassa käsitellään konkreettisia uhkatilanteita sekä niihin varautumista ja niiden jälkihoitoa. Lukija saa käytännön vinkkejä organisaation kehittämiseen, riskien arviointiin ja malleja kriisitilanteissa toimimiseen.

Kustantaja: Edita Publishing Oy.

Työpaikka:	Arvioinnin kohde:
Päiväys:	Tekijät:

OPPIMISYMPÄRISTÖN FYSIKAALISET KUORMITUSTEKIJÄT

Fysikaalisia kuormitustekijöitä ovat esimerkiksi melu, lämpötila ja ilmanvaihto, valaistus ja säteily. Fysikaalisia kuormitustekijöitä kartoitetaan oheisella lomakkeella.

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORMITUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riskitaso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämissuhteet	Toteuttaja	Valmis
---------------------------------------	---	-----------------	--------------------------	---------------------------------	------------	--------

FYSIKAALISET VAARATEKIJÄT (F)						
Melu						
Jatkuva melu						
Iskumelu						
Häiritsevä ääniympäristö						
Lämpötila ja ilmanvaihto						
Työpaikan lämpötila						
Yleisilmanvaihto ja kohdepoistot						
Vetoisuus						
Kylmät tai kuumat esineet ja pinnat						
Työskentely ulkotiloissa						

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIIN- TYMINEN	TARKEMPI KUOR- MITUS- TAI VAARA- TEKIJÄN KUVAUS	Riski- taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämis- ehdotukset	Toteut- taja	Val- mis
---	---	-------------------------	-----------------------------	--	-----------------	-------------

Valaistus						
Yleisvalaistus						
Kohdevalaistus työpisteissä						
Häikäisy ja heijastumat						
Kulkuteiden turva- ja merkkivalaistus						
Ulkovalaistus						
Säteily						

OPPIMISYMPÄRISTÖN TAPATURMAT JA VAARAT

LIITE 2

sivu 1

Tapaturman vaaratekijöitä ovat esimerkiksi työympäristöön, esineisiin ja aineisiin ja henkilön toimintaan liittyvät työn vaarat.

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORIMUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riskitaso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämissuhteudet	Toteuttaja	Valmis
---------------------------------------	--	-----------------	--------------------------	-----------------------------------	------------	--------

TAPATURMAN VAARAT						
Työympäristö						
Liukastuminen						
Kompastuminen						
Työntekijän putoaminen						
Puristuminen esineiden väliin						
Lukittuun tilaan loukkuun jääminen						
Sähköisku ja sen aiheuttamat vaarat						
Tavarankuljetukset ja muu liikenne						
Hapen puute ja tukehtuminen						
Veden varaan joutuminen						
Jään/lumen putoaminen katolta						
Esineet ja aineet						
Esineiden putoaminen						
Esineiden kaatuminen						

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUOR- MITUS- TAI VAARA- TEKIJÄN KUVAUS	Riski- taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämisen- ehdotukset	Toteut- taja	Val- mis
---	---	-------------------------	-----------------------------	--	-----------------	-------------

Esineiden tai aineiden sinkoutuminen						
Liikkuvan esineen aiheuttama vaara						
Viilto- tai leikkautumisvaara						
Pistovaara						
Henkilön toiminta						
Suojainten ja suojusten käyttö ja kunto						
Turvaton toiminta ja riskinotto						
Poikkeavat tilanteet ja häiriöt						
Vaaratilanteista ilmoittaminen						
Päihteiden väärinkäyttö						
Muuta						
Vapaaehtoistyö Työharjoittelu Opiskelijat Vuokratyö						
Etätyö Matkatyö						
Osa-aikatyö						

OPPIMISYMPÄRISTÖN ERGONOMIAAN JA RUUMILLISEEN KUORMITTUMISEEN LIITTYVÄT VAARATEKIJÄT

Ruumilliseen kuormittumiseen ja ergonomiaan liittyviä vaaratekijöitä ovat esimerkiksi fyysiseen kuormittumiseen, työvälineisiin ja menetelmiin liittyvät vaarat.

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORMITUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riski-taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämissuhteudet	Toteut-taja	Val-mis
---------------------------------------	---	------------------	--------------------------	-----------------------------------	-------------	---------

ERGONOMIA (E)						
Työpiste						
Työpisteen siisteys ja järjestelyt - lattiat ja kulkuväylät - jätahuolto						
Kulkutiet, portaikat, poistumistiet						
Portaat, tikapuut ja luiskat						
Työskentelytason korkeus						
Istuin						
Näytöt ja näyttöpäätteet - kuvaruudun näkyvyys ja sijoitus - ohjelmien käytettävisyys						
Tilaa liikkua						
Tilaa työtaisoilla						
Työasento - selkä - pää ja niska-hartiaseutu - käsivarret ja kädet						

OPPIMISYMPÄRISTÖN ERGONOMIAAN JA RUUMIILLISEEN KUORMITTUMISEEN LIITTYVÄT VAARATEKIJÄT

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORMITUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riski- taso (1–5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämisehdotukset	Toteuttaja	Valmis
---------------------------------------	---	-------------------------	-----------------------------	---------------------------------------	------------	--------

- ranteet ja sormet - jalat						
Fyysinen kuormitus						
Jatkuva istuminen tai seisominen						
Työn tauotus ja työtahti						
Raskaat siirrot ja nostot, taakan kannattelu						
Työvälineet ja -menetelmät Työkalut, koneet ja laitteet						
Työpisteen tuet ja apuvälineet						
Työvälineiden kunnossapito						
Työvälineiden käyttöohjeet						
Muut vaaratekijät						

OPPIMISYMPÄRISTÖN KEMIALLISET JA BIOLOGISET VAARATEKIJÄT

LIITE 4

sivu 1

Kemiallisia ja biologisia vaaratekijöitä ovat esimerkiksi terveydelle vaaralliset ja haitalliset kemikaalit ja niiden käyttö, tulipalo- ja räjähdysvaara sekä biologiset vaarat kuten esimerkiksi homeet.

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORMITUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riski-taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämissuhteet	Toteuttaja	Valmis
---------------------------------------	---	------------------	--------------------------	---------------------------------	------------	--------

KEMIALLISET (K) JA BIOLOGISET (B) VAARATEKIJÄT						
Terveydelle vaaralliset tai haitalliset kemikaalit						
Palo- ja räjähdysvaaralliset aineet						
Pölyt ja kuidut						
Tupakointi						
Kemikaalien käyttö						
Kemikaalien pakkausmerkinnät						
Käyttöturvallisuustiedotteet						
Kemikaalien käyttötavat, varastointi, käytöstä poisto						
Suojainten kunto ja käyttö						
Ensiapuvälineiden kunto ja käyttö						
Tulipalo- ja räjähdysvaara						
Sähkölaitteiden kunto ja käyttö						

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUOR- MITUS- TAI VAARA TEKIJÄN KUVAUS	Riski- taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämis- ehdotukset	Toteut- taja	Val- mis
---	--	-------------------------	-----------------------------	--	-----------------	-------------

Sammutusvälineet ja niiden merkinnät						
Poistumistiet ja niiden merkinnät						
Pelastussuunnitelma						
Räjähdyssuojasiasiakirja						
Biologiset vaaratekijät						
Tartuntavaara, esim. bakteerit ja virukset						
Sienet, esim. homeet						

Henkiseen kuormittumiseen liittyviä vaaratekijöitä ovat esimerkiksi työn sisältöön, organisointiin ja toimintatapoihin liittyvät vaaratekijät.

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORMITUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riski- taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämis- ehdotukset	Toteut- taja	Val- mis
---------------------------------------	---	-------------------	--------------------------	--------------------------------------	--------------	----------

HENKINEN KUORMITTUMINEN (H)						
Työn sisältö						
Toistotyö tai yksipuolinen työ						
Yksintyöskentely						
Jatkuva valppaana olo						
Työn pakkotahtisuus						
Ihmissuhdekuormitus						
Kiire						
Liian kovat vaatimukset tai tavoitteet						
Etenemismahdollisuuksien puute						
Ammatillinen kehittyminen						
Organisointi ja toimintatavat						
Työnopastus ja perehdyttäminen						
Työnjako, tehtävänkuva ja vastuut						

VAARA- TAI HAITTATEKIJÄN ESIINTYMINEN	TARKEMPI KUORMITUS- TAI VAARATEKIJÄN KUVAUS	Riski- taso (1-5)	Aikaisemmat toimenpiteet	Toimenpiteet, kehittämisehdotukset	Toteut- taja	Val- mis
---------------------------------------	---	-------------------------	-----------------------------	---------------------------------------	-----------------	-------------

Työajat, ylityöt ja työvuorot						
Työsuhteen jatkuvuus						
Johtaminen - henkilöjohtaminen, tuki henkilöstölle - ammatillinen - hallinnollinen - ulkoiset suhteet - palaute						
Työilmapiiri						
Tiedonkulku						
Omaan työhön vaikuttaminen						
Yhteistoiminta - työpaikkakokoukset - kehityskeskustelut - työsuojelun yhteistoiminta						
Tasa-arvo, yhdenvertaisuus						
Epäasiallinen kohtelu, häirintä						
Väkivallan uhka						
Päihdeongelmat						
Muutokset työssä - työn suunnittelussa huomioon työn kuormitustekijät - sijaistajajärjestelyt						

OPPIlaitoksen OMATOIMINEN TURVATARKASTUS

LIITE 6

sivu 1

	Toimenpiteet	Toteuttaja	Valmis
1. Koulussa on olemassa pelastussuunnitelma. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
2. Oppilaitoksen pelastussuunnitelma on päivitetty viimeksi kuluneen vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
3. Pelastussuunnitelmaan liittyen on koko henkilökunnalle järjestetty perehdyttämiskoulutusta viimeksi kuluneen vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
4. Jokainen uusi työntekijä perehdytetään Oppilaitoksen pelastussuunnitelmaan ennen töiden aloittamista. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
5. Koulussa on työsuojelun toimintaohjelma. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
6. Työsuojelun toimintaohjelmaan liittyen on järjestetty perehdyttämiskoulutusta viimeksi kuluneen vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
7. Pelastussuunnitelmaan liittyen koulussa on tulipalon varalta evakointi/hätäpoistumissuunnitelma. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
8. Turvallista poistumista on jossain muodossa harjoiteltu viimeksi kuluneen lukukauden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
9. Koulussa on harjoiteltu kemikaalivaaratilanteen varalta sisälle suojautumista viimeksi kuluneen kahden vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
10. Kaikki Oppilaitoksen palo-ovet pääsevät aina esteettä sulkeutumaan ja salpautumaan. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
11. Koulussa on automaattisesti sulkeutuvat palo-ovet. ☐ Tosi ☐ Epätosi			

	Toimenpiteet	Toteuttaja	Valmis
12. Koulussa on automaattinen paloilmoitinlaite. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
13. Automaattisen paloilmoittimen toimintaa testataan kerran kuukaudessa ja olen itse havainnut ko. testauksen tapahtuneen viimeksi kuluneiden kahden kuukauden aikana tai todennut sen testipäiväkirjasta. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
14. Koulussa tapahtuu toistuvia vääriä paloilmoitinhälytyksiä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
15. Väärät hälytykset ovat niin yleisiä, ettei kukaan reagoi niihin mitenkään. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
16. Koulussa on keskuskuulutuslaite ja sitä hyödynnetään erilaisissa vaaratilanteissa henkilöstön ja oppilaiden informoinnissa. Henkilökunta on perehdytetty laitteen käyttöön. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
17. Koulussa on automaattinen vesisammutusjärjestelmä (= sprinkleri). ☐ Tosi ☐ Epätosi			
18. Oppilaitoksen poistumistieopasteet ovat näkyvissä ja vihreät valot palavat. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
19. Poistumistiet ovat esteettömät ja niissä ei säilytetä mitään tavaroita edes väliaikaisesti. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
20. Poistumisteitä pitkin pääsee poistumaan ulos asti ilman avaimia. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
21. Kaikista tiloista on vähintään kaksi toisistaan riippumatonta käyttökelpoista poistumistietä ulos. ☐ Tosi ☐ Epätosi			

	Toimenpiteet	Toteuttaja	Valmis
22. Koulussa on varauduttu aggressiivisten henkilöiden kohtaamiseen kouluttamalla henkilöstöä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
23. Oppilaitoksen henkilökunta on suunnitellut ja harjoitellut sisälle suojautumista vakavan väkivaltilanteen varalta. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
24. Koulussa on varauduttu väkivaltilanteisiin ohjeistamalla yksin työskentelyä koulupäivän jälkeen. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
25. Koulussa on varauduttu väkivaltilanteisiin ohjeistamalla toimintaa välittömän avun saamiseksi paikalle. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
26. Koulussa on varauduttu rikosten torjuntaan mm. näkyvällä kameravalvonnalla ja siitä kertovilla opasteilla. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
27. Kaikki työntekijät koulussa ovat alkusammutustaitoisia. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
28. Kaikki työntekijät ovat hätäensiaputaitoisia. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
29. Alkusammutusvälineiden tarkistusmerkinnät ovat ajantasaiset. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
30. Koulussa on varauduttu traumaattisiin tilanteisiin ajantasaisen kriisisuunnitelman avulla. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
31. Kriisisuunnitelmaan liittyen henkilöstölle on järjestetty koulutusta viimeksi kuluneen vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
32. Koulussa on koulutettu turvallisuusvastaava. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
33. Koulussa on koulutettu väestönsuojan hoitaja. ☐ Tosi ☐ Epätosi			

	Toimenpiteet	Toteuttaja	Valmis
34. Koulussa on tehty palotarkastus viimeksi kuluneen vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
35. Palotarkastuksessa havaitut epäkohdat on korjattu tähän päivään mennessä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
36. Koulussa valvotaan turvallisuustasoa säännöllisesti omatoimisten sisäisten turvatarkastusten muodossa. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
37. Koulussa noudatetaan tapahtumailmoituskäytäntöä, jossa raportoidaan erilaiset onnettomuudet ja läheltä-piti-tilanteetkin. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
38. Oppilaitoksen tiloissa ei ole tuhopolttoja mahdollistavaa ylimääräistä palokuormaa. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
39. Henkilökunnan kahvihuoneessa on itsestään pois kytkeytyvä kahvinkeitin tai pistorasiaan liitetty ajoitin. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
40. Henkilökunnan kahvihuoneen jääkaappi on siirretty pois paikaltaan ja takaosan jäähdytysäleikkö sekä kone tila imuroitu viimeksi kuluneen vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
41. Oppilaitoksen eri tiloissa olevat kylmälaitteet on siirretty pois paikoiltaan ja niiden taustat on imuroitu vuoden aikana. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
42. Henkilökunnan kahvihuoneessa on sammutuspeite saatavilla ja näkyvässä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
43. Oppilaitoksen keittiössä on sammutuspeite ja käsisammutin sekä niistä kertova opstemerkinä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			

	Toimenpiteet	Toteuttaja	Valmis
44. Oppilaitoksen ulkoportaiden, pihamaan ja parkkipaikan liukkaudentorjunta on talvisin asiallisesti hoidettu. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
45. Oppilaitoksen pihamaa on iltaisin hyvin valaistu ja pihamaalla ei ole irttonaisia välineitä tai telineitä, joita voi käyttää murtautumiseen. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
46. Oppilaitoksen pihamaan leikki- ja kiipeilytelineet ovat ehjät ja turvalliset. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
47. Oppilaitoksen pihamaalla ei ole läpiajoliikennettä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
48. Oppilaitoksen katolle kiipeäminen on estetty rakenteellisin keinoin. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
49. Oppilaitoksen pihamaalla ei ole tuhopolttoihin kelpaavaa palokuormaa. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
50. Oppilaitoksen varastot ovat hyvässä järjestyksessä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
51. Oppilaitoksen teknisentyön luokassa on hyvä järjestys. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
52. Teknisentyön luokan kuumakäsittelytila täyttää tulityöpaikan vaatimukset. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
53. Oppilaitoksen vaarallisten aineiden varastot ovat asianmukaiset, merkityt ja lukitut (kemianluokka yms.). ☐ Tosi ☐ Epätosi			
54. Oppilaitoksen ulkopuoliset osoitemerkinnät ovat selkeät ja näkyvillä. ☐ Tosi ☐ Epätosi			
55. Pelastustie on vapaa ja selkeästi merkitty. ☐ Tosi ☐ Epätosi			

KANSANOPISTON TURVALLISUUSOPAS

Ihmisillä on usein automaattisena olettamana, että julkiset oppilaitokset ja tilat ovat käyttäjilleen turvallisia. Turvallisuus mielletään aivan liian usein viranomaisasiaksi. Tämä ajatus on jo lähtökohtaisesti virheellinen. Vastuu turvallisuudesta on ihmisillä itsellään niin työpaikoilla, oppilaitoksissa kuin kotonakin. Kun viranomaista tarvitaan paikalle, on turvallisuus jo yleensä menetetty. Henkilöstön ja opiskelijoiden asenne turvallisuudesta huolehtimiseen ja jokaisen ihmisen turvallisuusosaamisen taso vaikuttavat oleellisesti koko yhteisön turvallisuuskulttuuriin.

Yleisesti ottaen ihmiset ovat usein epävarmoja osaamisestaan ja toimintakyvystään erilaisissa vaaratilanteissa.

Tämän oppaan kirjoittajilla turvallisuuspedagogiikan dosentti KT Brita Somerkoskella ja FT Matti Waitisella on pitkä kokemus oppilaitosmaailmasta opettajina, rehtorina sekä aikuiskasvattajina. He ovatkin näin oppilaitosturvallisuuden erityisasiantuntijoita kokemuksensa ja koulutuksensa perusteella. Molemmat ovat toimineet valtakunnallisestikin näkyvissä rooleissa suomalaisen oppilaitosturvallisuuden edistäjinä.

Oppaan tarkoitus on avata kansanopiston turvallisuudesta vastaaville henkilöille mm. turvallisuuskulttuurin moniselkoista käsitettä ja niitä keinoja, joilla turvallisuuskulttuuria voidaan kehittää suotuisaan suuntaan.

Opas pyrkii lähestymään käytännönläheisesti turvallisuutta käsitteenä sekä turvallisuuden yleistä merkitystä organisaatioille ja yksilöille. Opas tarkastelee myös keskeisiä tekijöitä, joiden varaan oppilaitoksen turvallisuuskulttuuria voidaan määrätietoisesti rakentaa. Oppilaitoksen turvallisuuskulttuurin kehittämiseen tarvitaan vahvaa yhteisöllisyyttä, oikeita arvoja ja asennetta, turvallisuuden perusasioiden osaamista sekä aktiivista omasta turvallisuusympäristöstä huolehtimista. Tämä opas kannustaa ja tarjoaa työkaluja kansanopistojen turvallisuuskulttuurin kehittämistyöhön.

Suomen Kansanopistoyhdistys
Finlands Folkhögskolförening

toimisto@kansanopistot.fi
Annankatu 12 A 18
00120 Helsinki